

RÁKÓCZI HÍRLEVÉL

Cum Deo pro patria et libertate

Rákóczi Franciaországban

Csinom Palkó

MULADI TÁROGATÓK

Az utolsó kuruc diadal

Rákóczi emléke a Tápió-mentén

Traktoristákat nevelt Rákóczi dicsőséges vára
Megelevenedett a kuruc kor a Babits iskolában

„*Felvidéki séták*” – 2010 tavasz

Kuruc csontok és fegyverek kiállítása Kiskunhalason

II. Rákóczi Ferenc, a leghívebb magyar – a fejedelem születésnapjára

2010 április

tizenkettedik megjelenés

Asztalos Miklós

RÁKÓCZI FERENC ÉS KORA

MÁSODIK FEJEZET

Rákóczi Franciaországban

Nemcsak külpolitikai okok tették indokolttá Rákóczi gyors elutazását, hanem az a körülmény is, hogy a lengyel udvar értesítése alapján tudta, hogy személye biztonsága Danckában tovább nem garantálható. Viszont a legnagyobb zavarban volt, hogy milyen hajón tegye meg az utat. XIV. Lajos megtiltotta a francia hajóknak, hogy a Balti-tenger kikötőit látogassák s így Danckába sem jött francia vitorlás. A hollandok, a bécsi udvar szövetségesei, mégsem szállíthatták Rákóczit, a császár ellenségét. Szerencséjére Anglia ekkor már kilépett a szövetségből s az angol királynő, Anna, aki nagy tisztelője volt a fejedelemnek, nem górdított akadályt az elé, hogy Rákóczi angol lobogó védelme alatt távozzék Lengyelországból. Az épp akkor Danckába küldött angol követ maga ajánlotta fel Rákóczinak, hogy vegye igénybe a "Szent György" nevű vászonszállító angol vitorlást. A kiadatás veszélyétől tartó fejedelem különböző ürügyek alatt kísérete legnagyobb részét előre a hajóra küldte, de maga közvetlen környezetével, Kisfaludi Boldizsárral, Mikes Kelemen úrfival s Szatmári Király Ádámmal, a megszokott életet élte, hogy utazása felől minden gyanút eltereljen. Csak november 9-én éjjel, amikor remélni lehetett, hogy a szél fel fogja végre duzzasztani tudni a vitorlákat s így a hajó kifuthat a kikötőből, szállt Rákóczi is a hajóra.

Az indulás izgalmában azonban az egyik vasmacska kötele elszakadt s így a hajó csak három napi veszteglés után tudott végre kiindulni a nyílt tengerre. Ez alatt szökése híre rohamosan terjedt szanaszét s már azt beszélték, hogy IV. Frigyes dán király a bécsi udvar kérésére fel fogja tartóztatni a hajót.

A nyílt tengerre való kijutás a kellemetlen ellenszél miatt három napig tartott. Az utazás azután sem volt kellemes. A novemberi viharos szelek miatt a Balti- és az Északi-tenger kisebb vitorlások számára nem volt biztonságos. Egy ízben szinte a sziklás parthoz vágta a vihar a hajót s bizony Rákóczinak is meg kellett ragadnia a vitorlák köteleit. A Sund-szorosban Kjöbenhavn, a dán főváros kikötője előtt 25 dán hadihajó horgonyzott. De a hajó úgy itt, mint Helsingörnél, ahol a szokásos vámot kellett megfizetni a dánoknak a szoroson való áthajózásért, szerencsésen átjutott. Rákócziék a hajó belsejébe vonultak s a kapitány, akit ismertek is a dán vámtisztek, letagadta, hogy idegenek is vannak a hajóján. Ezzel a letartóztatás veszélyén túljutottak.

Az igazi veszély azonban még csak most következett. A hajó olyan viharba került, hogy a hajó alsó szobáiba zuhatagként ömlött be a víz. A másfélnapos viharban már a kapitány is hajótörésre számított. Rákóczi, aki úszni nem tudott, elkészült a halálra. A vihar elülte után a szél szembefordult menetirányukkal s így le kellett mondaniuk, hogy közvetlen Angliába menjenek s a kapitány Norvégia felé fordította hajóját, hogy élelmiszerkészletét ott kiegészítse. Végre december 2-án kedvező szél kerekedett s így a norvég kitérés mellőzésével újra Anglia felé fordulhattak.

Ötödikén újabb ijedtségen mentek át. Egy ágyúkkal felszerelt hajó állta útjukat. Azt hitték, hogy holland hajó és Rákóczit akarja letartóztatni. Majd svéd kalózokra gondoltak. A nagy ijedelem csak akkor oszlott szét, amikor kiderült, hogy feltartóztatójuk francia hadihajó és holland hajókra vadászik. Útjukat folytatva csakhamar megpillantották Anglia partjait. A kapitány előbb azt hitte, hogy a viharban irányt tévesztett s nem Hullba, hanem Edinburgh felé jutott. De csakhamar meggyőződött, hogy jó helyen jár s kevéssel utóbb a hulli kikötő előtt horgonyt is vetett.

A veszedelmes tengeri utazást Rákóczi jól, megbetegedés nélkül bírta s mint Bezenvalhoz írt levelében írja, minden szenvedését elfelejtette, midőn feltűntek előtte az angol partok. Az angliai kitérést Bezenval tanácsolta Rákóczinak. Amióta Franciaország kiegészített Angliával, Rákóczi arra számított, hogy Anglia és Franciaország közösen fog ügyében a szükséges időben közbenjárni. Magának is szándékában állt, hogy Anna királynőt felkeresse s az addig irányában tanúsított jóindulatát megköszönje. De ezt tanácsolta neki XIV. Lajos is, akit pedig Rákóczi mindég a legtöbbre tartott Európa összes uralkodója közt s aki londoni követét is megbizta, hogy a magyar ügyet Angliában a legmelegebben támogassa.

Anglia partjain érte Rákóczit nyugati útjának első csalódása. A hajónak, mivel Lengyelországból, tehát pestises vidékről jött, negyven napig kellett vesztegelnie. Rákóczit ez az időfecsérlés kellemetlenül érintette s azonnal írt a külügyek államtitkárának, Bolingbroke viscountnak, kérve azt, hogy eszközölgjön ki számára egy más hajót a királynőtől.

A királynő még egy héttel Rákóczi megérkezése előtt igen barátságosan nyilatkozott Rákócziról s miniszterei előtt késznek nyilatkozott Rákóczi magánjavainak visszaszerzésénél közbenjárni, ha az lemond az erdélyi fejedelemségről és ha azt a kongresszuson Franciaország is kérni fogja. Bolingbroke ekkor azonnal átküldte Klementet Franciaországba, hogy ott készítse elő az udvart Rákóczi támogatására és ellátására. De amikor megtudták, hogy Rákóczi az angol parton áll, épp úgy, mint Berlin, úgy London is elzárkózott a fogadása elől. A királynő utasította ugyan a hulliakat, hogy bocsássanak Rákóczi rendelkezésére egy árukkal színleg megrakott hajót, amely őt Franciaországba vigye át, ugyanakkor azonban Bolingbroke államtitkár udvarias formában megkérte a fejedelmet, hogy tekintsen el London felkeresésétől, mert az Anglia számára politikailag kellemetlen volna. Rákóczi így egyetlen pillanatot sem töltött angol földön s bár a nép szerető ünneplésével találkozott, a hivatalos Anglia az udvariasságon kívül ridegnek bizonyult.

Rákóczi 1712 december 24-én Mikes, Kisfaludy és Király kíséretében, felhasználva a dagályt, egy kis csónakban felevezett a városka alá, hogy bár közlelől lássa ezt, az Angliának oly jelentős kikötő és kereskedelmi helyét. Egész a mólóig eveztek. A fejedelem kirándulásának híre a városka lakóit kicsődítette a partra, sőt a város polgármestere egy hajón Rákóczi mellé evezett s latin orációval köszöntötte Rákóczit, aki nyolc hosszú éven át dacolva a császárral és annak szövetségeseivel, a szabadságot szerető angol kispolgárok szemében a szabadság legendás hírű hőisévé lett. Rákóczi hasonlóképpen latinul köszöntötte meg a nem várt köszöntést és a parton állók lelkes tüntetését s eztán visszaveztetett a "Szent György"-höz.

Bár még újév előtt megkapta Rákóczi a rendelkezésére bocsátott hajót, a zord téli viharok miatt csak 1713 január 7-én indulhatott el a francia part felé.

Rákóczi londoni utazását, amelyet XIV. Lajoson kívül Torcy miniszter is igen fontosnak tartott, ismét a bécsi diplomácia akadályozta meg. A londoni császári követ tiltakozására Harley miniszter szavát adta, hogy többet Anglia nem keveredik a rebellisek dolgába s a királynő, aki pedig ekkor már különben kilépett a császár szövetségéből, ezt a szívességet még megtette a császárnak.

D'Absac, Rákóczi egykori francia testőrezredese, Dunkerquenél várt fejedelmi urára, hasonlóképpen ott várt rá Brenner prépost és Klement is, akik Párisból jöttek eléje, hogy a francia udvar álláspontjáról tájékoztassák. A vihar miatt, bár már 12-én este látták a dunkerquei tornyokat, tovább kellett hajózni Rákóczi kis és alig terhelt s így a hullámok játékának fokozottan kitett hajójának Calais felé. Végre nagy nehézségek közt január 13-án bevergődtek a dieppei kikötőbe s Rákóczi végre francia földre léphetett. A vár parancsnoka tisztelettel fogadta az érkezőt, akit bár itt nem tartottak szuverénnek, de az udvar utasítására mint előkelő idegent kellő reverenciával kezeltek.

Rákóczi nagyon sokat várt franciaországi látogatásától. Nem csak személyes biztonságáról volt végre meggyőződve, de hitte, hogy személyes megjelenése a francia külpolitikát ügye iránt fokozottabb érzékre fogja hangolni és nagyobb pénz-, esetleg katonai segítséget tud elérni.

Franciaország a teljes kimerülés szélén állt s érdeke volt, hogy mindenáron kiegyezzek a császári udvarral. Ezért 1711-ben határozottan elejtette Rákóczit, amint azt Torcy jelezte volt is Vetésinek, mikor leszegezte, hogy Rákóczi most már alattvaló s így véle és követeivel az udvar csak mint magánemberrel érintkezhetik. Ekkor nagyon kellemetlen lett volna, ha Rákóczi felbukkan Párisban, mert attól lehetett volna tartani, hogy meg fogja nehezíteni mindkét szemben álló félnek a békekötést. Mivel azonban az utrechti tárgyalások Rákóczi számára teljes kudarcra jártak s ezzel Rákóczi mint szuverén a nemzetközi viszonylatban teljesen befejezte pályafutását, most már nem volt semmi akadály annak, hogy Rákóczi mint magánember megjelenjék Franciaországban s tiszteletét tegye az udvarnál is.

A francia külpolitika, amely egy abszolút uralkodó érdekeinek szálait szövögette, semmi érzékkel sem bírt egy rendi nemzetnek a hasonlóképpen abszolutizmusra törekvő uralkodója ellen vívott szabadságküzdelméhez. Még kevésbé érthette ezt meg maga a napkirály. Nem is rokonszenv, vagy veleérzés vezette a franciák teljhatalmú királyát, amikor olykor egy-egy biztatást vetett oda a benne bízó magyaroknak, hanem egyedül az a célszerűségi gondolat, hogy a magyarok szabadságharca igen kellemesen tehermentesíti a császári seregek ellen küzdő francia csapatokat. Rákóczit most sem fogadta XIV. Lajos túláradó szeretettel, vagy különösebb nagyrabecsiséssel. Viszont nem tagadta meg tőle azt, hogy a szívélyes fogadtatás minden látszatával ki ne tüntesse. Ha Rákóczi gyönyörűségét lelte volna abban, hogy magát ünnepeltesse, erre Párisba érkezéig minden lehetősége megvolt.

XIV. Lajosnak már volt egy-két hasonló sorsra juttatott külföldi uralkodója, akik most udvara hívságos fényében emlékezhettek szuverenitásuk egykori napjaira. Ott élt a Stuart-házból származott III. Jakab angol király, ki mint Szent György lovag élt a versaillesi udvarban, de akinek szuverén voltát XIV. Lajos legalább az udvari ünnepeken és hivatalos alkalmakkor elismerte. Kegyelemkenyéren élt az egykori bajor választó fejedelem is, Rákóczinak és a magyar szabadság-mozgalomnak hosszú időn át volt magyar trónjelöltje.

Még Rákóczi szerencsecsillagának legmagasabban állása idején sem kötött XIV. Lajos szövetséget Rákóczival, mert nem tartotta őt magával egyenrangúnak, akivel szövetséget is köthet s nemcsak kihasználhat. Most még kevésbé remélhette a bujdosó fejedelem, hogy őt a ranglistára oly halálosan figyelmező versaillesi udvarban szuverén fejedelemnek tartsák s úgy is fogadják. Saját bölcs belátása és a párisi udvart már jól ismerő követi tanácsára önmaga vágott elébe ennek a kényes kérdésnek, kijelentve, hogy tovább is inkognitóban kíván maradni s mint "comte de Charoche" (sárosi gróf) kíván élni. Így mi akadály sem volt, hogy megtalálja az elhelyezkedését a versaillesi udvar ranghierarchiájában.

Rákóczi be is illeszkedett ebbe az inkognitóba s az így számára kijelölt társadalmi elhelyezkedésbe. Csak az erdélyi fejedelmi cím elvesztése bántotta. Szíve mélyen, esküjének megfelelően mindég erdélyi fejedelemnek tartotta magát s ezért az udvari életen kívül, például a külügyi államtitkárral folytatott levelezésében, "prince de Transsylvanie" címmel szólíttatta magát.

Rákóczit, amikor Luxembourg herceg hintóján megérkezett a palota elé, a király nevében Torcy fogadta, aki aznap nagy ebédet is adott ugyancsak a király nevében a Colbert-palotában Rákóczi tiszteletére. Pár nappal később elküldte XIV. Lajos Rákóczihoz Voisin hadügyminisztert és Breteuil bárót, aki az idegen követeket szokta az udvarhoz bevezetni.

Február 12-én került a sor a királyi fogadtatásra. Rákóczi saját hintóján kocsizott ki Versaillesbe, ahol a svájci testőrök parancsnoka, Dangeau marquis fogadta. A marquis különben Rákóczi apósának volt a sógora s így szívesen fogadta a fejedelmet. A királyhoz reggel 9 órakor Breteuil báró vezette fel Rákóczit azon a titkos lépcsőn, amelyet azok a fejedelmek használnak, akik meg akarják őrizni inkognitójukat. De adjuk át itt a szót a visszaemlékező Rákóczinak: "A titkos lépcső felső végén Torcy marquis fogadott. A kitért kétszárnyú ajtón bevezetve, köszöntöttem a királyt, aki jóságos arccal és nyájas megszólítással üdvözölt. Ugyanezen szerencse ért azután minden királyi vérbeli hercegnél és hercegnőnél is és így engemet, Uram, kedvessé tettél azok előtt, kiknek példája után az egész udvar, kiki saját hajlandóságának engedve, indult". Rákóczi így bejutott az udvarhoz s végre szembeállhatott nagy ideáljával, a napkirállyal is.

A királyi kihallgatás után csak pár napot töltött Rákóczi a Soissons-palotában s aztán kiköltözött a Páris közelében levő Challios nevű faluba, majd pedig Passyba, a boulognei erdő szélére. Március elején Rákóczi ismét kiment Versaillesbe, ahol Dangeauék vendége volt. Itt szívesen fogadták a távoli rokont s bevezették az udvar ismert társaságába.

Rákóczi diplomáciai körökkel is érintkezésbe került. Polignac bíbornok, aki ekkor tért vissza Utrechtből, március 24-én egyszerre látta ebédre vendégül Rákóczit és az angol követet, Shrewsbury herceget. A franciák az újsütetű angol barátság kapcsán nagyon megbecsülték a herceget, mert abban bíztak, hogy az utrechti tárgyalásokon támogatni fogja a franciák ügyét. Az ily alkalmak azonban csak társadalmi súlyát emelték Rákóczinak, de ügyét semmivel sem vitték előbbre.

Közben intézkedett XIV. Lajos Rákóczi anyagi helyzetéről is. A párisi városháza terhére utalványt adott neki 200.000 tallér erejéig. Ezenkívül évi 24.000 tallér pensiót utalt ki számára, amelyet később még 10.000 tallérral fel is emelt. Ezenkívül még 4000 tallért fizettetett neki, hogy azt ossza ki a Lengyelországban maradt száműzöttek között. Végül ígéretet tett arra, hogy kieszközli a spanyol királytól, miszerint Rákóczinak, mint az aranygyapjas rend tagjának évi 30.000 livret (10.000 tallért) utaljon ki.

Ezek az összegek kétségtelenül jelentőseknek látszanak, de nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt, hogy a kiutalástól a kifizetésig akkortájt az állami pénzeknél igen nagy volt Franciaországban a távolság. Az állam nem egyszer súlyos pénzzavarban volt s nem egyszer a gyorsabb gáláns kiadások megelőzték a költségvetésszerű tételek kifizetését. Így Rákóczi elég hamar és elég gyorsan került súlyosabb természetű anyagi zavarok közé. 1714-ben Törökországból többen jöttek utána az emigránsok közül. Így Szentiványi, Gosztonyi, Giczei. Külön udvarmestere is volt Sibrik személyében s a Torcyval folyó mit sem eredményező tárgyalásokon Brenner prépost töltötte be a diplomata szerepét. Ezen személyzet, illetve kíséret részére Rákóczinak Párisban egy háromemeletes házat kellett fenntartania. Ezt a személyzetet ruházni és élelmeznie is kellett, ami különösen akkor jelentett számára elviselhetetlen terhet, amikor XIV. Lajos életének utolsó időszakában már alig kapott valami pénzt az államkasszából.

Franciaországi tartózkodását Rákóczi csak másodsorban tekintette életmentésnek, elsősorban diplomáciai eredményeket várt tőle. Így természetes, hogy amint egyre több és több ismeretségre tett szert az udvarban, a legfelsőbb ezer körében, egyre többet időzött Versaillesben s Passyban csak időnként töltött néhány napot. Különösen idegesítette a Lengyelországban maradt bujdosók kétségbeesítő anyagi helyzete. Emlékiratszerű levélben fordult emiatt már április 27-én a napkirályhoz. Kérésében a békébe való felvétel óhajta mellett az a konkrét kérdés volt a fontosabb, hogy a király utaljon ki Bezenval útján havi 20.000 livret a Lengyelországban nyomorgóknak.

Rákóczi ismeretségi köre igen kiterjedt volt. Sz. Király Ádámnak, titkárának feljegyzései a francia legfelsőbb körökből 71 kimagasló egyéniség nevét sorolják fel, mint akikkel Rákóczi sűrűbben érintkezett. Legtöbbet Marlyban, Versaillesben, Trianonban tartózkodott s személye érdekelte a párisiakat is. Az újságok többször megemlékeztek róla s foglalkoznak személyével Saint-Simon feljegyzései is.

A franciák, angolok, hollandok, poroszok, portugálok és a savoyaiak 1713 április 11-én megkötötték az utrechti békét. A béke súlyos csalódást jelentett mind Rákóczinak, mind a bajor választónak, mert a békében szó sem esett róluk. De azért megjelentek a Marlyban rendezett békeünnepélyen. A fényes tűzijátékon azonban mindketten az udvartól külön, oldalt félrevonulva vettek részt, hogy a ceremóniákat bizonytalan jogállásukkal ne zavarják. Rákóczit azonban még mindig éllette az a remény, hogy a legkeresztényibb király folytatja a háborút a császár ellen s a király véle a marlyi sétákon és vadászatokon kitüntetően kedves volt, sőt a tiszteletére május 29-én díszebédet is adott.

A Lengyelországban maradt emigránsok helyzete a francia támogatás késése miatt már alig volt elviselhető. Az emigránsok ezért június 7-én, miután előzőleg Rákóczit már eleget zaklatták s még Vay sem akarta elhinni neki, hogy nem tud rajtuk segíteni, magához XIV. Lajoshoz fordultak. Erre a király végre június 22-én tényleg kiutalt számukra havi 6000 livret. Torcy azonban mereven elzárkózott az elől, hogy az emigránsok Rákóczi után Párisba jöjjenek. Bercsényi, izente, csak akkor jöhet, ha Franciaország már békét kötött a császárral. Abban megkísérti személyükre és vagyonukra a kegyelmet kieszközölni s ha az nem sikerül, akkor gondoskodik ellátásukról. De ezt várják előbb be.

Pedig igazán nem mondhatjuk, hogy Rákóczi nem találkozott elégszer a királyi kegyvel. A nyilvános sétákon Lajos majdnem mindig megszólította. Egy vadászaton kijelentette, hogy örül, hogy kíséretében olyan ember van, mint Rákóczi. Magánzórájában is sűrűn fogadta. De mindez csak olcsó vigasztalás volt, amit nem kaptak a reáliák... Alig jelentett ez többet, mint az, hogy az 1713-14-es bálai idényben sűrűn táncolták az udvarban a Cotillon Hongroist és a Menuet de Transsylvaniet. Nem jelentett ez többet, mint azt, hogy divat volt Rákóczi s érdekes volt a magyarokról és Erdélyről beszélni.

A versaillesi udvar viszonyai olyanok voltak, aminőre mai fogalmak szerint csak a botrányos jelző volna megfelelő. Az udvar családi élete szemérmert nem ismerően botrányos volt, az erkölcs fogalma teljesen devalválódott. A király maga semmiben sem ismert korlátot s egyedül a látszat volt az, aminek fenntartására még energiát fordított. De ezzel csak egy páncélszerűen merev külső életformát sikerült teremtenie, amely alatt tombolva keresték kielégülésüket a megfagyasztott arc mögé kényszerített szenvedélyek.

Az udvar tengelye XIV. Lajos kegyence, utóbb titkos neje, Maintenon asszony volt, ki mielőtt erre a magas polcra emelkedett volna, Maine hercegnek, a király és Montespanné, a király hivatalos szeretője fiának volt a nevelője. Maine herceg, aki nem akarta a királyra gyakorolt befolyását elveszteni, maga távolította el az udvartól anyját s csatlakozott az új szeretőhöz, volt nevelőjéhez, aki Scarronnak volt az özvegye. Utóbbi hálából kiküzdte a királynál, hogy az Maine herceget és öccsét a toulousei grótot, a vérbeli királyi hercegek rangjára emelte. Így a törvénytelen fiúk nemcsak rangban előzték meg a legkiválóbb francia hercegi családokat, de miután a trónörökösök sorában a halál hatalmas aratást vitt végbe, már-már kilátást nyertek a trónra is. A király szintén sugalmazott végrendelete a kiskorú XV. Lajos mellé régenstanácsot rendelt, élén névleg az orleansi herceggel, de a fiú nevelését Maine hercegre bízta s rábízta az udvart, a testőrséget, a pénzügyi és a katonai hatalmat. Így biztosítva látszott hosszú-hosszú időre Maine herceg és Maintenon asszony uralma.

Az udvar tehát két táborra oszlott, Maine herceg, Maintenon asszony és környezete volt a jelen és a látszólagos jövő, míg a kitűnő szellemi képességekkel megáldott orleansi herceg, Fülöp, hallatlan kicsapongásai között egyelőre nem sok tanúságot tett amellett, hogy önállósítani akarja magát, bár már bizonyos párttal rendelkezett. Pedig XIV. Lajos arra kényszerítette Fülöpöt, hogy vegye feleségül Montespan leányát, Maine herceg nővérét. Bármennyire is tiltakozott ellene Fülöp anyja a német "Liselotte", Rákóczi feleségének második unokanénje.

Rákóczi a Maine herceg körül kialakult úgynevezett "régis udvar" körében találta meg a maga elhelyezkedését. Az orleansi herceg környezetéből csak annak anyjával, felesége rokonával, volt közelebbi kapcsolata.

Az idős hölgy szívesen fogadta Rákóczit, aki nem sikamlós történetekkel szórakoztatta s aki abban a fertelmes bűnbarlangban, amelyet

Fülöp herceg s különösen Liselotte minden szemérméből kivetkőzött unokája, Berry hercegné környezete jelentett, kivételesen tiszta képviselője volt annak az elveszített szolid világnak, amelyből a német Liselotte kiszakadt.

A XIV. Lajos halálát követő napon azonban a "régi udvar" elvesztette pozícióját. Az orleansi herceg a vérbeli hercegek biztatására, akik XIV. Lajos életében fogcsikorgatva túrték csak a fattyúk előtérbe nyomulását, a parlamentben oly ügyesen támadta meg a király végrendeletét, hogy az önállóságra törekvő parlament hatályon kívül helyezte a jóformán még ki sem hűlt király valahány intézkedését, Fülöp így megszerezte a legszélesebb régenesi jogokat. Maine herceg nem mert véle szembezállni s bár, mikor felelősségre vonását javasolta Fülöp, végül is felszólalt, mégis teljesen elbukva hagyta el a parlament épületét.

Ebből az elbukott pártból került ki Rákóczi egész baráti köre. A toulousei gróf, Tessé, Dangeau, Torcy, d'O marquis, mind háttérbe szorultak s ezt súlyosan megérezte Rákóczi is, mert az orleansi hercegnék legkevésbé sem volt érdeke Rákóczi ügyének támogatása. Ha XIV. Lajostól biztatásnál és némi anyagi segítségnél többet nem is kapott, ez mégis több volt Fülöp és az általa kreált vezetőréteg közönyénél. Joggal hatott rá oly nagyon 1715 szeptember 15-én a király halálának híre. Ez a nap franciaországi sorsának változását vezette be.

Bolygóként követte volt Rákóczi XIV. Lajost különböző kastélyai közti vándorlásában s mint a többi udvaroncok, neki is egy nappal előbb kellett szállást kérnie ilyen esetekben. Ezalatt alakult ki baráti köre, amely XIV. Lajoshoz való viszonya miatt nem is rekrutálódhatott máshonnan, mint a titkos feleség és a törvényesített fattyú környezetéből. A közös vadászszenvedély hozta össze Maine herceg öccsével, a toulousei gróffal. A gróf egykedvű, beosztott életű ember volt, aki zárkózottságával egyaránt visszatartott magától ellenséget és tolakodó barátot. Rákóczi vadászszenvedélyéről már többször tettünk említést. Ez volt a kapocs a két közel egykorú férfi közt. Emellett nagyon megfelelt Rákóczinak a gróf temperamentuma. Rákóczinak nagyon kellett ügyelnie, hogy senki ne szánja és senki ne nevéthesse ki s ezért bizonyos nyugodt szenvtelenséget kellett állandóan magára erőltetnie, ami nagyon talált a gróf hideg simaságához. Ez a barátság, mint Szekfü megállapította, kellemes volt Rákóczira, de politikailag annak ellenére sem jelentett semmit, hogy a gróf utóbb még arra is vállalkozott, hogy Rákóczinak a Törökországban nagy rendtelenségbe jutott pénzügyeit megkísértlte kibogozni és rendezni.

XIV. Lajos korában mindenki Maine hercegnében, a gróf bátyjában látta a jövő emberét. Rákóczi a hercegnéhez is barátsággal közeledett s ha köztük mélyebb baráti viszony nem is alakult ki, de az a kölcsönös udvarias figyelem, amit egymással szemben tanúsítottak, biztosította Rákóczinak a herceg környezetébe tartozó kisebb emberek szíves viselkedését.

A már több ízben említett Dangeau marquis vonzódott ebből a környezetből legmelegebben a bujdosó fejedelemhez. Német származású felesége, Maintenon asszony bizalmasa, különben szegről-végről rokona is volt Rákóczinak a hesseni ház révén. Dangeau nem sok vizet zavart az udvari életben s aki ifjú korában fáradhatatlan stréber volt, öreg korára, mikor a sors Rákóczival összehozta, már egyszerű megelégedett udvaronc volt.

De Tessé maréchal minden hájjal megkent ravasz diplomata volt s így a legaktívabb is volt Rákóczi egész közvetlenebb udvari környezetében. Kellő időben visszavonult azonban az öreg XIV. Lajos udvarából s így elkerülte, hogy Maine herceg bukásával az ő napja is leáldozzék. De Tessét komoly érdeklődés fűzte a politikához, de mindég csak közvetítő szerepig jutott el s így Rákóczi neki sem vette politikailag hasznát.

Még d'O marquis tartozott azok közé, akikkel Rákóczi sűrűbben találkozott. Kétségtelen, hogy melegebb barátságnak kellett kettejük közt lennie, különben nem tudta volna Rákóczi több ízben d'O marquis-n keresztül rávenni a királyi atyját nagyon respektáló toulousei gróffot, hogy érdekében járjon közbe a királynál.

Ebben a baráti körben igazi barátság nem alakulhatott ki. Ez a kor és ez a környezet nem is volt erre alkalmas. Még arra sem volt alkalmas, bár a király legközelebbi környezetét jelentette, hogy Rákóczi politikai álmainak realizálásában közreműködjék. Csak arra volt alkalmas, hogy Rákóczi mindennapi életéhez kellemes keretet nyújtson. Ezek az évtizedek nem ismerték a nemzeti gyászokat, a közügyek feletti magánéletig menő országos kétségbeesésnek fogalmát. Nagy életvágy tombolt mindenek felett. Kihasználtni az élet örömeit, minél szabadosabban. Ez volt a felső ezernék egyetlen életprogramja. Mindent ünnepek fontak körül s mindent lakomák, bálók tettek élvezetessé. Erkölcszetlenség és féktelenül hazárd játékszenvedély tombolt mindenhol a felsőbb rétegekben, ahol még Európához tartozóknak érezték az emberek magukat, éltek légyen akár Firenzében, akár Bécsben, akár Lengyelországban. Rákóczit ezek az életkörülmények mindenhol körülfonták s olykor magukhoz is kényszerítették.

Csak a nyugati világ folyásától évtizedekkel elmaradt életű s a Lipót-féle abszolutizmus kábultságában megmerevedett magyar világban volt idegen ez a szellem s ez volt az oka, hogy a kuruc ellenállás utolsó vergődésének napjaiban akadtak olyanok, akik megbotránkoztak afelett, ha híre jött, hogy Bercsényi és Rákóczi az idegen segítség kétségbeesett hajszolása közben meg-megfordulnak az életvidám lengyel udvarházaknál is s vidám női kacagás közt siklanak szánjaikkal a végtelen hómezőn, mialatt a Kárpátok barátságtalan vidékein az utolsó kuruc csapatok az elemek csapásaival küzködnek.

Rákóczi franciaországi élete sem lehetett ment az udvar általános gálans életének kényszerű elfogadásától s olykor jóleső élvezetétől. Ez volt az egyedüli élet, amelyet élhetett. De ez az élet döböntette Rákóczit lassan az addig elhanyagolt belső életére, lelkének gondozására, amely aztán eljuttatta őt oda, hogy a világi élettel s egész fiatalágának s férfikorának világi vonatkozásaival szemben meghasonlottan opozícióba került. A véletlen azonban megóvta attól, hogy az udvar romlottabb részével kerüljön kapcsolatba. Berry hercegnének, XIV. Lajos törvénytelen leánya s Fülöp herceg gyermekének szalonjában egyetlen egyszer fordult meg három év alatt s akkor is a király kíséretében. A hercegné különben, akiről szerte beszéltek, hogy apjával folytat viszonyt, rulettet tartott fenn házában s az állandó jövedelmi forrása volt. Ez különben kedvelt pénzforrása volt a felsőbb rétegek egyébként vékonypénzü urainak és hölgyeinek.

Idegen volt az a szellem és az a hang Rákóczinak, amely a francia udvarban uralkodott, bár maga nem volt idegen az udvari élettől s az etikettől, amit francia tisztjei hatására maga is megkedvelt és bevezetett volt magyarországi udvarában. Kétségtelen, hogy voltak sikerei és voltak balsikerei is.

A nagyon hamar lángot fogó fejedelem abban a légkörben, amelyben a szerelem volt az egyetlen komoly elfoglaltsága az embereknek, maga sem maradhatott érintetlen. Azonban maga nagyon diszkréten kezelte ilyen vonatkozású ügyeit s mindössze egy esetről tudunk, amikor a szép és szellemes, húsz év körüli Conti hercegnő körül forgolódva s visszautasításban részesülve, napokig kerülte az udvart, hogy ne tegye ki magát az udvaroncok léha csipkelődésének.

Előttem kétségtelennek látszik, hogy a játékház Brenner egyéni üzlete volt s amikor Rákóczi erről utóbb tudomást szerzett, látva udvara különben teljes pénztelenségét, mindössze elnézte azt, ami többek közt Berry hercegné s a savoyai Eugen-húgok legitim jövedelmi forrását jelentette.

Rákóczi előtt megnyílt a versaillesi udvar a maga teljességében, amennyire azt a "sárosi gróf" elvárhatta, de ezen túl nem tudott komoly politikai eredményt is elérni. Anyagi ügyekben is csak féleredményre tudott jutni a napkirállyal, politikailag azonban csak szerepet nem játszó statisztá maradt. Jelen volt, de mit sem jelentett. Nem egyéni tragikum volt ez. Figyelmeztették erre a sorsra már 1706-ban Érsekújváron Stepney és Rechteren s intó például felhozták a bajor választó és Thököly Imre sorsát. Bár épp úgy idézhették volna a Wesselényi-féle szövetség szereplőinek sorsát is. Sorsa most is közös lett a bajor választóéval. Mindkettejüket kihagyták a béketárgyalásokból és a békeszövegből is. Hiába tiltakozott Rákóczi írásban és élőszóban is az ellen a mód és eljárás ellen, amellyel a király és Torcy békét akar kötni, hiába követelt el mindent karöltve a bajor választóval, hogy a békét megakadályozza. Sikertelenül. Ha szóba is hozták a francia békedelegátusok a tárgyalásokkor Rákóczinak és Magyarországnak az ügyét, savoyai Eugén ezt a legmerevebben kizárta a tárgyalás anyagából s mivel XIV. Lajos egy lelkiismereti rohamában s kimerülve minden áron békét akart kötni, végül is a sokkal szívósabb császári szempont lett az irányadó s a béketárgyalások nem akadtak meg azon, hogy a francia udvar ragaszkodni kívánt volna a magyar ügynek és Rákóczi dolganak a béke szövegébe való beiktatásához.

A régi diplomáciai készség Rákócziban ekkor felébredt. Egy ligát akart létrehozni, amely Itálián keresztül támada volna meg Ausztriát. Tervében a savoyai herceg, a pápa, a velencei köztársaság és az angol királynő szövetkezett volna, hogy a császárt kiverje Itáliából s Magyarországot felszabadítsa. Érintkezett ez ügyben a svájci pápai nunciussal, a svájci angol követtel, a velencei köztársaság hollandiai titkárával, Lengyelországgal és Oroszországgal, sőt még Magyarországra is küldött leveleket. Mondanunk sem kell, hogy a tervezés nem jutott túl az embrionális állapotban.

A Franciaország és a Habsburg-ház között kötött rastadti béke (1714 márc. 7.) alapelve az volt, hogy a két hatalom ezután barátságban fog élni egymással. Egyik sem fog sem tenni, kezdeni, vagy pártolni olyan valamit, ami a másik kárára törne. Teljesen hasonló szellem jellemezte a szeptemberben megkötött bádeni békét is, amelyet Franciaország a legutolsónak maradt ellenfelével, a német birodalommal kötött. Ebben megegyeztek, hogy a másik fél lázadó és ellenkező alattvalóit nem fogja a másik sem befogadni, sem valamilyen úton pártolni, hanem egymás hasznán fognak munkálni.

Ez a két béke Rákóczi franciaországi működését is egész szűk körre szorította, mert ezek alapján csak addig élvezhette Franciaország vendégszeretetét, amíg tartózkodik minden olyan mozgalmától, amely a császár kárára, vagy veszélyére irányul. Ebben az esetben Franciaország csak a békeszerződés nyílt megsértésével tűrhetné meg tovább is Rákóczit határai között.

A császár a XIV. Lajosnak kötött békében dicsőséges békét kötött, mert megtartotta Flandriát és új birtokokat szerzett Itáliában. De Rákóczit sokkal jobban bántotta az, hogy ez a béke kizárta azt, hogy Franciaország támogassa az ő erdélyi fejedelmi igényét. Hogyan jöhetett volna a békében elő Rákóczi fejedelemsége, amikor XIV. Lajos Károly császár-király címeinek felsorolása közben maga nevezte III. Károlyt Erdély fejedelmének. Az erdélyi fejedelem címét ez a két béke végérvényesen elvette Rákóczitól s az már csak a francia külügyi hivatal udvariassága volt, hogy bizalmas négy szemközti érintkezés közben mégis átvett tőle oly iratokat, amelyekben ő magát erdélyi fejedelemnek nevezte s XIV. Lajos életében elfogadta tovább is Brenner abbét, mint a szuverén erdélyi fejedelem követét. A legkeresztényibb király halálával azonban ez a helyzet is megváltozott.

Rákóczi, mikor így minden reményét megsemmisülni látta, ismét lengyelországi bujdosó társainak, feleségének s önmagának nehéz helyzetét tárta a napkirály elé s ismét azt kérte, hogy gondoskodják róluk. A nagy álmokból, a közjogi elvek fenntartásából, a történelmi hagyományok követéséből csak az apanázkérés joga maradt meg Rákóczinak.

A békekötések esztendejében egyéb kellemetlenségei is voltak a fejedelemnek. Klement, látva, hogy ura ügye menthetetlenül elveszett, kegyelmet kért Bécsből. Rákóczi haragjában nemcsak fizetését tagadta meg, de el is akarta fogatni, amit azonban a francia kormány nem engedett meg. Klement erre Hollandiába menekült s onnan zaklatta kegyelmi kérvényeivel az udvart. Hogy Rákóczi diplomáciai titkait ki ne szolgáltassa, Rákóczi Torcy útján ígérte meg javadalma kifizetését. Klementet utóbb gyászos vég érte. 1720 április 18-án diplomáciai ármányaiért, melyeket a porosz és szász királyok kárára szőtt, a császár Berlinben kivégeztette.

Nagyon bántotta Rákóczit bizalmas diplomatájának hűtlensége. Pedig egy évvel később másik diplomatája is cserben hagyta. 1715-ben Vetési is áttért a császár-király hűségére s ettől kezdve Rákóczinak és embereinek megfigyelésével foglalkozott. A diplomácia intrikái s az idők változásai kalandort faragtak mindkét tehetséges emberből.

A másik kellemetlenség anyagi természetű volt. A napkirály június 20-án újból szabályozta évdíját. Az összeget természetesen lefelé kerekítette ki. Így Rákóczit tetemes veszteség érte. Ezúttal a lengyelországi emigránsokkal is törődött a király s Bercsényinek, Forgáchnak, Esterháznak és Csákynak 8000-8000 livret, Vaynak 5000-et, Gerhardnak 1500-at és Pápay, valamint Kruccsainak 1500-1500 livret utalt ki. Ezt a 42.000 livrenyi összeget váltóra és Lengyelországban kellett fölvenni s így még ez az összeg is tetemes levonást szenvedett. A lengyelországi állapotokra jellemző, hogy például Vayék abból éltek, hogy Vayné két aranyos szoknyájából értékesítette az aranyszálakat.

Rákóczi időközben áttette lakását Passyból a Versailles melletti Clagnyba. De itt időzött a legkevesebbet, mert vadászatai és a király körüli udvari élete elvonták onnan.

A békekötések kellemetlen hírére szomorú hazai hírek is tetézték. 1714 őszén, mint arról Rákóczi a német újságokból értesült, újabb összeesküvést fedeztek fel.

Egykori tisztjei közül 36-ot elfogtak s a kassai börtönbe zártak. Közöttük volt Czelder Orbán és Pongrácz János, kik közül az első a gyalogságnak, utóbbi a lovasságnak lett volna a parancsnoka. Az elfogottakat Kassán kínzás alá vették s ugyanakkor sietve letárgyalták Korponay Jánosné felségárlási pörét is. Korponayné lengyelországi levelek közvetítéseért Pálffy már 1712 júliusában elfogatta s a szép asszonyt, ki különben a lőcsei fehér asszonyról szóló monda megszemélyesítője volt, Vöröskő várába záratta.

A szerencsétlen elfogottakat kegyetlen kínzások után kivégezték. Korponayné is megcsigázták. Pongrácz bele is halt a kínvallatásba s már csak a holt tetemét négyelték fel. Czeldert és Korponayné 1715 szeptember 25-én végezték ki. Érdekes véletlen, hogy azok az emberek: Esterházy Dániel, Ebeczky István, br. Andrassy Pál, Csajági, akiknek az emigránsok még 1712-ben leveleket írtak Lengyelországból, rövid időn belül elhunytak.

Az ilyen hírek, a békekötések szomorú ténye, diplomatainak hűtlensége, anyagi helyzetének romlása, bírták rá Rákóczi arra, hogy, foglalkozzék a lármás élettől való elvonulás gondolatával. Már Clagnyban elfogta bizonyos vallásos elmélyedés, amely a csapások könnyebb elviselésére Isten akaratában való megnyugvással kezdte eltölteni a lelki életével addig nem sokat törődő s negyvenedik életéve felé közeledő fejedelmet.

A negyvenedik életév a mai viszonyok mellett nem magas életkor. De a XVIII. század első évtizedeiben az akkori életírá s a kezdetleges higiéniai viszonyok mellett s a nagyarányú halandóság kapcsán az emberek átlagos életkora jóval kevesebb volt a mainál. Így egy negyvenéves férfi, ha nem is érezte magát fáradt öreg embernek, de mindenesetre eljuthatott oda, ahonnan az ember már számot vetően szokott visszatekinteni addigi életére s ahol már foglalkozni kezd az elmúlás s a túlvilági élet gondolatával. Rákóczi ezekben a kiábrándító eredménytelenségű franciaországi napokban élete delelőjére jutott s az elfogatásától eltelt, izgalomban, munkában, tervekben és gondokban oly gazdag másfél évtized után nosztalgiát kezdett érezni a csend és az egyedüllét iránt. Ha nem is fáradtság volt ez, de mindenesetre már pihenésvágyat jelentett.

Önéletírásában írja, hogy "Clagny várában a szokottnál tovább tartózkodván, imádságok készítésével és a szentírás olvasásával foglalkozkodtam, mert már akkor felhagytam a világi mesék és az ifjúság behálózására költött regények olvasásával; azonkívül a házikápolna nyújtotta kényelemmel élve, már-már naponként megjelentem a megrendítő miseáldozaton... Velem voltál Uram kegyelmeddel és kezdted megvilágosítani elmémet. Én meg felismertem, hogy ördögi ösztön volt, amely engem a miseáldozat látogatásától azon ürügy alatt elvont, hogy jobb azt elhanyagolni, mint áhitat nélkül ott lenni".

Ezidőtájt már megtörtént, hogy mikor egy társasággal esti áhitatosságra egy karmelita kolostor templomába tért be, az oltári szentség előtt oly mély áhitatba merült, hogy nem vette észre, midőn társasága eltávozott. Ekkor még nem tudott ugyan elszakadni az udvar életétől, ám már kezdte a meghívásokat visszautasítani s bűjtjeit most már szigorúan betartotta.

1715 tavaszán, április 27-én ment el abba a fontainebleaui úton fekvő falucskába, amelyre már egy évvel előbb figyelmes lett. A Brunoy község határában épült Yerres falunak a templom mögötti része, amit Grosbois-nak hívnak, nagyon megtetszett neki. Egy park közepén állt egy XVI. századi kis vadászkastélyka. Ez a hely vonzotta s ezt a helyet annyira megszerette, hogy ide is temettette el a szívét. Grosboisra pedig egy kamalduli kolostor hívta fel a figyelmét, amellyel pedig a véletlen hozta össze. A kamalduli barátokat már a Nyitra melletti Zoborhegyről ismerte, ahol - mint írtuk is - két remete ellátására ezer forintot adományozott volt. Előzőleg a legnagyobb titokban három napra szállást kért a barátoktól s a náluk mély áhitatban töltött három nap után vette meg az imént említett vadászházat.

Elhatározta, hogy más emberré válik. Az udvari társaságokban különbözőképpen kommentálták elhatározását, különösen azon csodálkoztak, hogy máról-holnapra felhagy a kártyajátékkal, amely pedig egész siheder kora óta szenvedélye volt. XIV. Lajos iránt érzett mély tisztelete és hozzá való vonzalma miatt ugyan elég gyakran részt vett a vadászaton, mi különben is nagy öröme, volt s egyelőre még egy gyengéd érzelm szálai is visszavisszavonták a társasági élethez. De szilárdan elhatározta, hogy a nagy ünnepeket megelőző napokat és a telet magányban fogja tölteni s a gyónás és áldozás szentségével élést többé nem fogja elhanyagolni. Rákóczi, aki soha sem volt közlékeny és bizalmaskodó lélek, az élet sok súlyos csapása után megkezdte teljes bezárkózását.

Van ebben a Saulus-Paulus változásban valami nagy leszámolás és elismerése annak, hogy az élete tartalmául választott feladat megoldásától egyre távolabb esik. Most már maga is belátta, hogy a magyar szabadság biztosítása többet nem az ő feladatköre s hogy az erdélyi fejedelemséget, a magyar szabadság zálogát többé nem szerezheti vissza. Élete művének lezáródását kellett belátnia s emelkedett lelkeségére vall, hogy megvolt az erkölcsi bátorsága levonni ennek következményeit. Rákóczi ezután is érdekelte a nagy politika s ezután is felvillanyozódott minden kis reménységű érintésére. De 1714-15 fordulóján már befejezettek látta földi hivatását s megkezdte elvonulását a lélek mélyére, mert annak, akinek földi pályája véget ért, már csak a nagy útra való készülés lehet egyedüli hivatása...

A magyar országgyűlés 1714-ben ismét összeült. A királynét koronázták meg s új nádort választottak Pálffy személyében. De a szatmári béke törvénybe iktatása elmaradt, annak ellenére, hogy a király kezét adta rá Károlynak. Még mindég akadtak, akik tiltakoztak az általános amnesztia ellen.

Károly császár- király egy évvel előbb hirdette ki spanyol szokás szerint titkos tanácsosai előtt az osztrák leányági örökösödést, az osztrák pragmatika sanctiót. Ha ez még nem is juthatott el az európai köztudatba, Rákóczi azonban már aggodalommal gondolhatott arra, hogy miként fogják megnyerni a nemzetet a leányági örökösödésnek. Ily politikai körülmények közt, lelki újjáalakulása vajdúdó napjaiban érte élete legnagyobb gyászsa. 1715 szeptember 1-én meghalt XIV. Lajos.

Május 31-ike óta már grosboisi házában lakott, de elkísérte június elején a királyt Marlyba. Ez volt a legkeresztényibb királynak legutolsó nyaralása. Rákóczi derekasán állta elhatározását, kártya helyett a sokkal szolidabb biliárdjátékkal szórakozott, mint huszonöt évvel ezelőtt a prágai jezsuiták közt s mint egy évtizeddel utóbb Rodostóban.

Rákóczi a toulousei gróffal vadászott Fontainebleauban, amikor hírét vette, hogy a király állapota rosszabbra fordult. Sietve visszatért tehát a királyhoz s így tanúja volt a király végóráinak s annak a nagyszerű színjátéknak, amely a haláltusát ünnepélyes külsőségekkel kísérte. A haldoklásnál asszisztált Lang doktor, Rákóczi híres orvosa is, akinek összetűzése is akadt a többi orvossal, hogy melyiknek jobb a szere.

Valószínűen igaza van Márkinak, aki azt hiszi, hogy Rákóczi volt Franciaországban az egyedüli lény, aki a haláltusát látva magányába vonult s ott imádkozott a haldoklóért. Talán mások is imádkoztak, de szívéből ő egyedül. Mert ő igazán Európa legnagyobb politikusának és második édesatyjának tartotta a napkirályt, akinek elmúlása most a legtöbb embert csak annyiban érdekelt, hogy melyik párt kaparintja meg elköltözése után a hatalmat. Talán még csak az ötéves kis dauphin, a későbbi XV. Lajos sírt őszintén, amikor dajkája haldokló dédapja elé vezette, hogy annak áldását átvegye. A kis gyermeket kétségtelenül megrázta a haldokló látása.

A hetvenhét évet élt királyban Rákóczi hatalmas támaszát veszítette el. A király tette kedvessé száműzetése éveit s feledtette el figyelmességével sok megcsalását.

A király halálát követő küzdelem, amely az orleansi herceg diadalával végződött s az a végtelen hálátlanság, amely orgia módjára tobzódott a még el sem temetett király teteme felett, mélyen megrázta Rákóczit. "Mindent hirtelen oly megváltozottnak láttam" mondja Önéletírásában, "hogy harmadnapra a király halála után alig ismertem többé az udvarra, miután az elhalt király barátai is vagy úsztak az árral, vagy elhagyták az udvart". Ez az emberi színjáték oly hatással volt rá, hogy még a király temetésére sem ment el. Otthon imádkozott az erdőktől körülvevett Grosboisban.

részlet

Csinom Palkó

Csinom Palkó, Csinom Jankó, csontos karabélyom,
szép selymes lódingom, dali pár pisztolyom,
Nosza rajta jó katonák, igyunk egészséggel!
Menjen táncba ki-ki köztünk az ő jegyesével!

Ne bánkódjék senki köztünk, menjünk az Alföldre!
Megrontatik kezünk által az labonc ereje.
Szabad nekünk jó katonák Tisza-Duna közü,
laboncságnak mert nincs sohult ottan semmi közü.

Darulábú, szarkaorrú nyomorult németység!
Fut előttünk, retteg tőlünk, nyomorult nemzetség!
Görbe hátú, mert lenyomta füstös moskotéra,
elfárasztot, elbágyasztott dióverő pózna.

Toldott-foldott, tetves-reves minden portékája,
kalapjának nedvessége, lefügg karimája.
Rendeleetlen öltözeti, csúfos pántlikája,
nem érne egy abadolmánt minden portékája.

Mi is vitézkedünk ezért jó kuruc vitézek,
mert ezeknek drágább kéncset én soha nem lelek.
Nosza! Most is üzzük, vágjuk mind ellenségünköt,
mutassuk meg nemzetünknek jó vitézségünköt.

Patyolat az kuruc, gyöngy az felesége,
hetes vászon az laboncság, köd a felesége.
Az laboncság takarodjék nemes országunkból,
hogy végtire szalagszíjat ne vágjunk hátakból!

MULADI TÁROGATÓK

A muladi halászok ma is híresek a dalos kedvükről, a muzsikás lelkükről. Szép holdas estéken még a hálót is citeraszó mellett vetik meg. Azért is szoktak a muladi emberrel a Tisza mentén így tréfálkozni:

- Könnyű nektek, muladi halászok, ti muzsikaszóval fogjátok a halat!

A muladi ember nem haragszik meg az ilyen ártatlan incselkedésért. Inkább egy kis kérdéssel felel rá:

- Bizony, a régi muladi halászok különb emberek voltak. Azok labancot fogtak a muzsikájuk szavával.

Ennek pedig fele se tréfa ám. A kuruc világban a muladi halászok voltak a Rákóczi tárogatósai. Sokan voltak, egész század kitelt belőlük, s a fejedelem mellől soha el nem maradtak.

- Még a mennyországba is elviszem magammal a muladiakat - mondogatta tréfásan a fejedelem, mikor éjszakánként a tárogatók szava telesírta, teleujjongta a tábor tüzeiktől pirosuló mezőket. - Hadd tanulják meg tőlük az angyalok is a szép magyar muzsikát!

Hiszen a mennyországba el is vitte volna őket a fejedelem, hanem a számkivetésbe nem vitte el. Mikor bujdosásra adta magát, a magyar határról visszaküldte a muladi tárogatókat.

- Menjete vissza a falutokba, fiaim. Tárogatótok szavára szüksége van még a magyar népnek. Tenger bánatát ki siratgassa, reménye tüzét mi lobogtassa, ha nem a tárogató?

Hadi tárogatók szilaj bűgását, sikoltó sírását akkor utoljára verték vissza a Kárpátok bércei. Valahol a trencsényi csatatéren hirtelen fölkapta a fejét egy-egy haldokló kuruc vitéz, de aztán csak visszahanyatlott a vérharmatos gyepre.

- Álom volt! - sóhajtott ki lelkét a fejedelem után, akinek piros csizmája nyomát már akkor hóval lepte be a tél, hóval lepte be a tél, odaát a lengyel földjén.

Odafönt elhallgattak a tárogatók, de megszólaltak a tiszai füzesekben. Oda vette be magát a muladi tárogatók század, ahogy hazatért, s onnan hordta tele az Alföldet a szél a csodálatos muzsikával.

Hét nap, hét éjszaka szünet nélkül csattogtak a harci pacsirták, mikor egy labanc katona nagy pecsétetes levelet hozott a muladi bírónak.

- Tűzre a tárogatóval!

Ez a szigorú parancs volt beleírva a levélbe. Tudta a német, hogy annak a szavára fölriad álmából a magyar szabadság. Attól félt, tán még a holtak is megélednek tőle. Szerte az országban azért hanyatott tűzre minden tárogatót.

A muladi halászokat azonban nem tudta elhallgattatni.

- Eb ura fakó! - mondták a bírónak, mikor hírül vitte nekik a parancsot, és még elkeseredettebben sikoltoztatták a tárogatót, hogy csak úgy reszketett bele a határ.

Kétségbeesetten kapkodott fűhöz-fához a muladi bíró. Utoljára eszébe jutott neki Árkai Lőrinc, a muladi földesúr. Az is a fejedelem embere volt szívvel-lélekkel. Maga ugyan öreg volt már, nem harcra való, de két szép levente fiát odaadta Rákóczinak. Ki is bujdosott vele mind a kettő, s azóta az öreg úr megbújt kastélyában, mint a megvéhédet oroszlán. Az ablakát is csak azért nyitotta ki, hogy jobban hallja a tárogatószót.

- Uram - lihegte összetett kézzel -, segíts megmenteni száz jó magyar életet! Jön a labanc, halálra küldi, akinél tárogatót talál.

Lőrinc úr eltűnődött egy kicsinyég, aztán megbiccentette szép fehér fejét, s karjára támaszkodva a bírónak, leballagott a tárogatók közé.

Azok egyszerre elhallgattak, s a tárogatót hönök alá szorítva, dacosan néztek az öreg úrra.

- A tárogatót nem adjuk oda - mondták mogorván. - Azt mondta a fejedelem, szüksége lesz még erre a magyar népnek.

- Úgy legyen, amint a fejedelem mondta - emelte meg a süvegét Árkai. - Én a tárogatókat el nem veszem. Majd elveszi a német. A tárogatót is, az életeteket is. Hogy számoltok akkor be a fejedelemnek?

Az emberek megzavarodva hallgattak, Árkai pedig halkabbra vette a szót:

- Jobbat tudok én annál. El kell rejteni a tárogatókat.

- Nincs olyan hely, ahol a német föl ne kutatná. Földből fölássza, tetőből kiszedi, kútból kihalássza.

- Tudok én helyet, ahova a német el nem juthat - suttozta Lőrinc úr. - Oldjátok el a legnagyobb halászhajót, és hordjátok rá a tárogatókat.

A halászok szót fogadtak. A füzekhez kötött hajók közül eloldozták a legnagyobbat, és rakásra rakták benne a tárogatókat.

- Evezzünk be a Tisza közepére - lépett Árkai a hajóba. - Aki fölfér, jöjjön velem.

Az emberek betódultak, és kiveztek a mély vízre. Akkor Árkai fölvette az első tárogatót, és belecsúsztatta a vízbe.

- No, itt meg nem találja a német, bár utána menne! - fohászkozta el magát.

- De uram, én se találom meg! - kapott utána riadtan a tárogató gazdája.

- Várj, fiam, majd jelt csinálunk a hajóra azon a helyen, ahol leeresztettük - mosolygott Árkai a bozontos bajusza alatt, s bevágta egy kicsit a kardjával a hajó peremét. - A vágás irányába aztán majd kihalászhatód.

Aztán fogta a másodikat, azt is leeresztette, s megint csinált egy vágást. Mire mind a száz tárogatót leeresztette, akkorra úgy összevissza volt faragesálva a hajó, mint mikor a gyerekek tarkára faragja a nyárfavesszőt.

- No, most már jöhet a német - eveztetett vissza Lőrinc úr a partra.

Egy-két nap múlva meg is érkeztek a labancok tárogatót égetni. Minden bokrot összetúrtak, minden tetőt megbontottak, minden kutat megcsákyáztak, de nyomát se találták a veszedelmes hangszernek. Tovább is faluztak aztán nagy meglepéssel.

Ahogy elhúzódtak, mindjárt meglepték a muladi tárogatók a megjegyzett hajót, és nekifogtak a Tiszán a tárogatóhalászásnak. Napestig hányták a kotróhálót, halat fogtak is tömérdek, csak éppen tárogatót nem fogtak.

- Éppen itt eresztettük le - nézegette egyik-másik a faragásokat.

- Az ám, de nem a hajót kellett volna megjegyezni, hanem a vizet - kaptak észbe a többiek nagy felzúdulással. - Elámított bennünket Lőrinc úr.

Akkorra Lőrinc úr is odavitette magát egy ladikon, és lecsillapította a fejedelem tárogatóisait.

- Nem ámítottalak el benneteket, fiúk, csak megmentettelek a hazának. A harcok ideje letelt, most már szolgáljatok neki békeséges munkával.

- Hát most már sose szólalnak meg többet a tárogatók? - kérdezték elsomorodva a muladiak. - Hiszen a fejedelem azzal biztatott bennünket.

- Ha a fejedelem mondta, úgy is lesz - csillant föl a szeme Lőrinc úrnak.

S csakugyan úgy is lett. A muladiak azt mondják, azóta sokszor megszólaltak már csöndes éjszakákon a tárogatók a Tisza fenekén. Keserves bűgös szakad föl a vízből, ha baj éri a magyart, csendes hálaadás zendül föl, ha öröme van.

A kuruc kor zenéje tárogatóval

Rákóczi Ferenc alakját sokféleképpen megőrizte a néphagyomány, tele a Kárpát-medence Rákóczi-fákkal, Rákóczi-forrással. A népzeneinkben is számtalan olyan dallammal, szöveggel találkozunk, amelyek a kuruc korról és a fejedelemmel kapcsolatosak.

Ezekből, valamint a XVII–XVIII. század zenei világából válogatott az 55 éves Honvéd együttes Hegedős zenekara keddi esti koncertjére. A sokszínű előadás bejárta az egész magyar nyelvterületet a Felvidéktől Moldváig, felidézve a kódexekben fennmaradt és a nép ajkán tovább éltetett Rákóczi-dalokat, s azokat is, amelyek szövege már megváltozott, dallama azonban kuruc nótát hordoz.

Ökrös Csaba, az együttes vezető primása ezúttal is lehengerlően hegedült. Szép hangszíne és kidolgozott, gazdag díszítései mellett természetes egyszerűséggel játszotta a rendkívül virtuóz meneteket is, életet lehelve minden egyes hangba. Gyimesi dallamai hitelesen idézték fel a néhány éve elhunyt hagyományörző primás, Halmágyi Mihály jellegzetes hangvételt, s ugyanilyen autentikus volt kalotaszegi verbunkja és csárdása, bonchida ritka magyarja és Rákóczi-indulója, valamint magyarpalatkai siratója. Szalóki Ágnes, a koncert énekes szólistája ehhez méltóan, eredeti hangon, stílusosan énekelt. Csávás Attila a kuruc kor elmaradhatatlan hangszerével, a tárogatóval tűnt ki, meghatóan szépen játszotta a korabeli dallamokat.

A műsor második felében a Honvéd másik együttese, Szalai Antal primás és népi zenekara mutatkozott be a kuruc kor folytatásával, a XIX. század zenei hagyományával, csárdásokkal, népdalfeldolgozásokkal és az örökzöld komolyzenei kompozíciókkal, Bartók Román táncaival, Brahms Magyar táncaival, Liszt II. Magyar rapszódijával és Dinicu Pacsirta című művével.

Kiss Eszter Veronika

(Honvéd együttes: Jubileumi koncert, Hegedős együttes: Hallgassátok meg, magyarim..., Szalai Antal és népi zenekara: Repülj fecském! BM Duna Palota, április 27.) **Magyar Nemzet, 2004.04.29.**

Az utolsó kuruc diadal

Háromszáz esztendeje, 1710. január 22-én vívták a Rákóczi-szabadságharc egyik utolsó, döntetlenül záródott ütközetét, amelyben a kuruc-lengyel-svéd-francia sereg még utoljára is megpróbált győzelmet kiharcolni, ami azonban már nem sikerült.

Zsoldosokkal a császáriak ellen

„Úgy látom, csak ezen harc persvadeálta [mutatta meg, bizonyította be] nemzetünknek, hogy az német ellen regularis had nélkül nem boldogulhatunk; melyre nézve teljes igyekezetem az, hogy aztat újonnan szaporítsuk, és fenthagyjunk inkább annak haszontalan fizetésén, az ki se harcolni nem tud, se tanulni nem akar” – fogalmazta meg a romhányi csata tanulságát II. Rákóczi Ferenc fejedelem 1710. január 24-én Esterházy Antal kuruc tábornagyhoz írott levelében. Egy nappal később kelt hadparancsában pedig szabályozta a tisztek és altisztek kötelességeit, a csaták során követendő magatartásukat, s pontosan körülírta az ellenség visszavetése közben követendő eljárás és a visszavonulás szabályos rendjét.

Vajon mi készítette Rákóczit minderre, hiszen a szabadságharc hanyatló időszakában, annak hetedik esztendejében és az ellenséggel való nagy összecsapások sorozatában immár hatodik alkalommal került sor a véres romhányi csatára. Maga Rákóczi is ötödik alkalommal vezette seregét a császári főerők ellen, tapasztalatai tehát már korábban is bőven lehettek a kuruc hadsereg harcmódoráról és a tisztikar magatartásáról. A romhányi csata mégis a legszembevetőbb példája volt az egyéni helytállását, vitézségét és személyes bátorságát oly sokszor bizonyító, de gyakran fegyelmezetlen, öntörvényű, a nyugat-európai harcászati szempontok szerinti (regularis) hadviselés szabályait el- és megvető kuruc hadsereg kudarcainak.

Hogy világosan lássuk, miről is van szó, részletesen ismertetnünk kell a csata lefolyását és végkimenetelét. A kuruc hadsereg az 1708. augusztus 3-án, Trencsén közelében elszenvedett katasztrofális vereség után állandó deffenzívára, folyamatos visszavonulásra kényszerült. 1709 nyarán a lipótvárosi sáncok ellen indított támadás is kudarcot vallott, az év végére pedig elveszett a Dunántúl. A császári sereg lassú komótosággal, de annál biztosabban nyomult kelet felé, s 1709/1710 fordulóján már Nógrád megyében építette ki támaszpontjait. A háta mögött ekkor már csak egy komoly ellenállási góccal, Rákóczi talán legjelentősebb erősségével, Érsekújvárral kellett számolnia. Az egyre fogyatkozó létszámú és morális válságba jutott kuruc hadsereg számára legalább egy helyi jelentőségű győzelem kivívásának katonai és erkölcsi hatása nyújthatott volna némi vigaszt, a felkelés végkimenetelét azonban már aligha lehetett volna megfordítani.

A francia segítség régóta kétséges reménye Malplaquetnél elszenvedett vereségükkel (1709. szeptember 11.) végképp szertefoszlott, s Rákóczi ekkor már inkább I. Péter cárba vetette bizalmát. A sors úgy hozta, hogy mégsem az orosz cár, hanem annak ellenségei „siettek” a kurucok segítségére. Az északi háború fordulópontját jelentő poltavai csata (1709. július 8.) után ugyanis XII. Károly svéd király seregének nagy része vezérétől elszakadva vonult vissza, s a cári csapatok üldözése miatt néhány száz svéd és több ezer lengyel katona kért menedéket II. Rákóczi Ferentől. A fejedelem Nagy Péterrel korábban kötött szövetségére hivatkozva erre csak úgy volt hajlandó, ha a svédek és lengyelek átlépnek az ő szolgálatába. A kijevi vajda, József Potocki által vezetett csapatok így kénytelen-kelletlen Rákóczi zsoldjába szegődtek, de főként a svédek szerették volna elkerülni a császári csapatokkal szembeni harcbevételüket. Rákóczi azonban velük kezdte meg 1710. évi hadjáratát, amelyben a régóta szorongatott Érsekújvár felmentését tűzte ki célul.

A császáriak hozzávetőlegesen a Szepes, Gömör és Nógrád vármegyét kettészelő Lőcse–Rozsnyó–Losonc–Szécsény–Érsekvadkert vonalat tartották ellenőrzésük alatt, s e frontvonal nógrádi csoportosításának Johann Damian Sickingen altábornagy volt a parancsnoka. (A császári fővezér, Siegbert Heister marsall ez idő szerint Bécsben tartózkodott.) Sickingen előbb (még 1709 végén) a Dunántúlról kiszorított Esterházy Antal csapataival került szembe, akinek sikerült 3000 főnyi seregével eljutnia Érsekújvárra. Maga Rákóczi a főszereggel szintén a frontvonal nógrádi szakaszán, Érsekvadkertnél kísérelte meg az áttörést. Az akció végrehajtására Károlyi Sándor tábornagyot és Csáky Mihály altábornagyot vette maga mellé, a tomboló pestisjárványtól rettegő, rossz idegállapotú Bercsényi Miklós főgenerálisra ekkor már nem számíthatott.

1710. január 21-én, a Nógrád vármegyei Kállón tartott hadiszemlén Rákóczi nagy hatású buzdító beszéddel fordult katonáihoz: a magyarokhoz magyarul, a svédekhez franciául, a lengyelekhez pedig latinul szólt, s korábbi rossz tapasztalatai okán a megfutamodás szigorú (halálbüntetéssel fenyegető) tilalmát fogalmazta meg az összecsapásra készülő katonáinak, a svédekkel és lengyelekkel pedig a katonai dicsőség babérjaival és a zsákmány lehetőségével kecsegtette. A 12 ezer főnyi kuruc sereg előhadát Károlyi Sándor vezette, s az ő csapatainak Vadkerthez érkezéséről Sickingen már 21-én értesült.

Nem készült nagyobb összecsapásra, mindössze 1500 főnyi lovasság élén vonult ellene 22-én délelőtt, mert azt hitte, hogy még Rákóczi megérkezése előtt sikerül szétvernie Károlyi (általa csupán 1000 főnek vélt) seregét, s midőn déli 1 óra körül északnyugati irányból Szátok faluhoz érkezett volna, a fejedelem vezetett kuruc főszereg is megérkezett Felsőbodony és Romhány térségébe.

Rákóczi tábornok akart verni, s csak másnapra tervezett támadást, a csata így mindkét részről előzetes haditerv nélküli találkozóharcként zajlott le.

Gyenge császáriak, fegyelmezetlen kurucok

Kuruc részről nem csupán a csata forgatagától távol maradt fejedelem, de a küzdővonaltól ugyancsak távolabb álló Károlyi Sándor sem avatkozott be. Az összecsapásra Romhány községtől északra, a Lokus patak mocsaras lapályán került sor. A kurucok arcvonalának jobb szárnyán néhány magyar gyalogezred mellett a svéd dragonyosok, középen a svéd lovasság, a bal szárnyon pedig a lengyelek sorakoztak fel, a második vonalat pedig a magyar lovasezredek alkották Csáky Mihály parancsnoksága alatt. Velük szemben Sickingen dragonyosai és vértesei (1000 fő), a második vonalban pedig rác és magyar (labanc) huszárok (500 fő) álltak csatarendbe, utóbbiak sorai között a korábban árulóvá lett Ocskay László katonáival. Még a csatarend felállása előtt kölcsönös ágyú- és puskatűzzel kezdődött az ütközet, majd a kurucok bal szárnyán harcoló lengyel hadak indítottak sikeres, átkaroló támadást a császáriak jobb szárnya ellen. Középen a svédek is erőteljes támadást indítottak, a jobb szárnyon álló, a mocsár széléhez szoruló kuruc gyalogság pedig támadást nem indíthatott ugyan, de vitézül állta a császáriak bal szárnyának rohamát.

A császáriak jobb szárnyán körülfogott lovasok letették a fegyvert, Sickingen csapatainak zöme pedig a mocsárban rekedt, maga a főparancsnok is lovával együtt nyakig elmerült az ingoványban. A lengyelek erre beszüntették a támadást, és az ellenség poggyászának fosztogatásához kezdtek. A csata ezen mozzanata közben állítólag Sickingen szeretője is a lengyelek áldozatául esett. Mai szemmel meglehetősen furcsa, de egy svéd szemtanú szerint az asszony „egy pompás hintóból szemlélte a színjátékot”, s előbb társalkodónőjét lötték le, majd ő maga is hasonló (vagy még rosszabb) sorsra jutott.

E pillanatban a kurucok győzelme biztosnak látszott. A fegyelem teljesen felbomlott, s az irányítás kiesésű a parancsnokok kezéből. A teljes kuruc hadsereg zsákmányolni kezdett, s az óriási zűrzavar közepette magának a fejedelemnek a társzekereit (benn a tábori kápolnájának készletét!) is kifosztották. Fogarassy István fejedelmi vicekomornyik részletes kárjegyzéket készített, és sóhajtva jegyezte meg a főkomornyikhoz írott levelében: „Ezeknek oka ki légyen, úgy látom, Isten a megítélője.”

A mocsárban vergődő császáriak eközben ismét tisztjeik köré gyűltek, Savoyai Jenő herceg dragonyosezredének parancsnoka, Saint-Croix tábornok pedig sikeresen hátrébb vonta ezredének maradékát. A kuruc derékhadnál a svédek felismerték a császáriak kibontakozó ellentámadásának veszélyét, és rohamra indultak, de a magyar talpasok a jobb szárnyon nem követték őket, s az így támadt rés ellen vezetett azután sikeres támadást Saint-Croix. A kuruc gyalogság megfutamodott, és ügyel-bajjal átvergődött a mocsáron, a huszárokat viszont teljesen legázolta a császáriak lovasrohama. Rákóczi és Károlyi tartalékban álló egységei sem avatkoztak a küzdelembe, a császáriak jobb szárnyán pedig – ha hihetünk Kolinovics Gábor nem sokkal későbbi krónikájának – egy kicsiny járőrszázad keltette harci lármát a fosztogató kurucokat és lengyeleket is megfutamodásra készítette.

Időközben Sickingen altábornagyot is kimentették a mocsárból, s a jól képzett, fegyelmezett, megfelelően irányított császári sereg így ellenkezőjére fordította a jó másfél óráig tartó, fordulatokban bővelkedő csata végkimenetelét. A kurucok vesztesége 350, a császáriaké 750 fő körüli volt. Kuruc részről elesett Babocsay Ferenc lovassági brigadéros (a szabadságharc egész időszakában ő volt az egyetlen a kuruc katonai felső vezetésből, aki harctéren vesztette életét), három alezredes és Rákóczi nemesi testőrségének egyik tagja is halálos sérülést szenvedett. Az ellenség hadizsákmánya lett két ágyú, 27 zászló, és több tisztet (köztük hét svéd kapitányt), valamint 30 közlegényt ejtettek foglyul. A császáriak részéről egy őrnagy, három százados és két hadnagy elestéről számoltak be a hadijelentések.

A csata végkimenetele legjobb esetben is döntetlenre értékelhető.

Leginkább Ottlyk György brigadérosnak, a fejedelem főudvarmesterének megállapításával érthetünk egyet, aki pár nappal később a következő megállapítást tette egyik levelében: „*Németet az elmúlt szerdán megvertük dicsőségesen, de a harchelyről gyalázatosan elszaladtunk.*” A császáriak veszteségei abszolút értékben és főként arányaiban jóval súlyosabbak voltak a kurucokénál. A harc végén ők uralták ugyan a csatateret, de röviddel utóbb visszavonultak. A kurucok nem széledtek szét, a csata után sikerült együtt tartani a sereget, s ez már önmagában is sikernek mondható. A császáriak semmilyen módon sem tudták kiaknázni győzelmüket. Rákóczinak viszont sikerült utánpótlást juttatnia Érsekújvárhoz, de a szorongatott erősségnek így is csupán hónapjai voltak hátra. 1710 kora ősztől a kurucok ismét fokozott ütemű visszavonulásra kényszerültek, s a katonai összeomlást csak a szatmári békekötéssel sikerült elkerülni.

Múlt-kor történelmi portál

Rákóczi emléke a Tápió-mentén

Írta: Tarnavölgyi László

2010. február 03. szerda, 13:35

Basa László helytörténész a „Nagyságos Fejedelem” és vidékünk közös történelmével ismerteti meg az olvasót.

300 éve történt...

II. Rákóczi Ferenc utolsó tartózkodása és táborozása

a Tápió mentén 1710 február-márciusában

A Tápiómente 1703-1711 között zajlott kuruc kori történelme legjelentősebb eseményei zajlottak 1710. február-március havában. II. Rákóczi Ferenc a szabadságharc vezéréként ezekben a napokban a legtöbb tápiómenti települést kereste fel, s a 9 évig tartó harcok során a leghosszabb ideig tartózkodott kishazánk, a Tápió mente területén. Ennek az eseménynek a történetét kíséreljük meg vázlatos formában feldolgozni a három évszázados jubileum alkalmával.

A Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulója tiszteletére indított mozgalmunk, a „**Rákóczi-évek a Tápió mentén**” keretében 2003 óta sok írással, rendezvények, kirándulások szervezésével próbáltuk meg felhívni kishazánk, a Tápiómente figyelmét történelmünk kiemelkedő fejezetének helyi epizódjaira. Minden évben az aktuális szabadságharcos évforduló adta az apropót a visszaemlékezésre, s tesszük ezt most is a mozgalom vége felé közeledvén. A következő tanulmány számos olyan információt közöl, melyek eddig egyetlen regionális összefoglaló műben, illetve a Nagykáta történetét feldolgozó könyvekben nem szerepeltek, s ezért joggal számíthatunk szélesebb körű érdeklődésre.

Az 1703-ban kezdődött szabadságharc 1710-re már az általános kifulladás jeleit mutatta. A Rákóczi vezette szabadságharc ügyét különösen nehezítette a kedvezőtlen nemzetközi helyzet, a rossz termés, a pusztító járványok, a nemzeti egység megbomlása, a hadak egyre csökkenő harci morálja, a császár oldalára átálló tisztek mind nagyobb száma. Becslések szerint a szabadságharc 85 ezer halottat követelt, s az 1708-tól egyre erősödő pestisjárvány 410 ezer embert ragadott el az élők sorából. Nem sikerült megakadályozni, hogy a Dunántúl Heister kezére kerüljön, ebben többek között az is közrejátszott, hogy 1709 szeptemberében Lőrincskátán elhunyt Rákóczi legsikeresebb hadvezére, Bottyán János.

A 1710-es esztendő mindkét oldalról legtöbbet emlegetett települése Érsekújvár volt. Az erősség parancsnokává Rákóczi gróf Esterházy Antalt nevezte ki, aki eddigi kudarcaitól eltérően jól szervezett védelmet irányított. Ezekben a napokban mindenki arról beszélt, hogy miként fogta el Jávoroka Ádám az új év első napján a nagyságos fejedelem egykoron volt „villámát”, a császár hűségére állt Ocskay Lászlót. A hadbírótság által halálra ítélt árulót 1710. január 3-án végezték ki a császáriak által szorongatott érsekújvári vár udvarán.

1710 január elején a bécsi Haditanács Érsekújvár elfoglalását tűzte ki Heister legfontosabb feladatának. A stratégiai fontos erősség köré erős gyűrűt vont a labanc katonaság. A Zólyom, Nógrád, Hont és Bars vármegyékben báró Sickingen altábornagy próbálta megakadályozni, hogy a vár felmentésére kuruc erők érkezzenek.

Rákóczi számára a kuruc mozgalom megszilárdítása Érsekújvár megtartásával még elképzelhető volt. E célból indult el január első napjaiban a Munkács melletti Dolháról. Január 16-án érkezett Gyöngyöshalászra, 18-án Ecsédre, illetve január 20-án a Nógrád megyei Kállóra. Kállón a fejedelem –hol két napot töltött- beszédet mondott a téli hadjáratban résztvevő katonái előtt :

„Utolsó kardot vontanak ki...viseljétek magatokat vitézül s a csatában meg ne szaladjanak, mert ha megszaladnak az utolsó közönséges katonának is joga van akár saját tisztjét is lelőni...”

Rákóczi seregében ekkor fontos segítséget jelentő svéd és lengyel segédcsoportok is voltak, ami a magyarokkal együtt mintegy 12 ezer fős hadsereget jelentett. Az oroszok elől menekülő svéd és lengyel csapatokat 1709 végén fogadta zsoldjába a fejedelem. A svédeket franciául, a lengyeleket latin nyelven biztatta. A fentiekből arra következtethetünk, hogy Rákóczi egy sorsdöntő csatára készülhetett. Nem így volt, sem az osztrák, sem a kuruc haderő nem tervezte az összecsapást. Ami január 22-én Romhánynál történt, az egy véletlenszerű találkozásból kibontakozó ütközet volt.

A svéd és lengyel csapatokkal megerősített kuruc balszárny valósággal elsöpörte Sickingen tábornok 1500 véresét, maga a császári vezér is alig tudott megmenekülni. A diadal tökéletesnek látszott. Ekkor azonban jelentkezett a kuruc hadsereg egyik legnagyobb hibája, a fegyelmetlenség. A kuruc katonák a labanc tábor fosztogatásába kezdtek, s a rend és fegyelem a tisztek minden erőfeszítése ellenére felbomlott. A vigyázatlan magyar hadsereget ekkor támadta meg Saint Croix tábornok lovassága. A támadásra nem számító kuruc gyalogság soraiban pánik keletkezett, s a szétfutott hadat a csatától néhány kilométerre sikerült csak rendbe szedni.

Romhánynál a kurucok jelentős számbeli fölényben voltak, így a császáriaknak 700-800 fős veszteséget okoztak, míg a magyarok a maguk részéről 406 katonájuk halálát, illetve sebesülését ismerték el. A csatát akkor mindkét fél a maga győzelmeként könyvelte el. Az tény, hogy a magyarok körében akkor ez a vereség nem okozott még letörtséget, letargiát. A romhányi csatavesztés azonban véget vetett a hadjáratnak, Rákóczi lemondott az Érsekújvár irányába történő további előrenyomulásról. Haszna a csatából csak annyi lehetett, hogy az Érsekújvár köré font gyűrű szorítása enyhült, s a következő hónapokban sikerült a várba utánpótlást jelentő készleteket bejuttatni. Romhánynál a kuruc szabadságharc utolsó nagy csatája zajlott 1710. január 22-én, ettől kezdve a magyarok már csak védekezni tudtak, támadásra nem futotta erejükből.

Tudomásunkra jutott Csajághy János hajdúezredének személyenkénti összeírása. Miután az ezred a Duna-Tisza köze északi részén működött, részt vett Érsekújvár védelmében és a fentebb ismertetett romhányi csatában, számunkra rendkívül fontos a névsor vizsgálata. Ez ideig pl. Nagykátán nem ismertünk név szerint senkit sem aki településünkről Rákóczi katonája lett volna. A lista többek között 10 tápiómenti településről tartalmaz neveket: a jelenlévő, a szökött, elesett besorolásban. Így Tótalmásról (Tóalmás) Csajági uram katonája volt 9 fő, Gombáról 3 fő, Kókáról 6 fő, Nagykátáról 16 fő (ebből szökött 12 fő), Pándról 5 fő, Sülyből (Sülysap) 8 fő, Szecsőről (Tápiószecső) 7 fő, Szentlőrinc-kátáról 5 fő, Szentmártonkátáról 10 fő, Uriból 13 fő. Most, a romhányi csata 300. évfordulóján emlékezzünk tisztelettel az 1710. július 25-én még a fejedelem hűségén volt nagykáta kuruc katonákra: **Komjáti Józsefre, Molnár Györgyre, Nenei Miskára, Thot Lászlóra**. A szökevények nevét majd egy másik tanulmányban közöljük, ne legyünk ünneprontók. Tisztelegjünk az igaz ügy mellett a legvégsőig kitartó szentmártonkátai kurucok emléke előtt: **Szabó Pál, Siros Istók, Kulcsár Pál közkatonák** neve vált így ismertté. Természetesen más egységekben még harcoltak szép számmal tápiómenti településekről származó katonák. Az ő nevüket talán sohasem tudjuk meg, így névtelenül is övezze helytállásukat az utókor tisztelete.

1710 januárjának, illetve a romhányi csatának az ismertetése részünkről azért volt még fontos, mert mindezek bemutatása alapján érthetjük meg, hogy miért és hogyan került Rákóczi a térségünkbe, miként vált a következő egy hónapban a magyar történelem színterévé a Galga-mente, a Tápió vidék és a Jászság. Rákóczi 1710. február-márciusi e vidéken történő tartózkodása az érsekújvári vár védelmét megerősítő utánpótlás biztosítása érdekében történt.

A romhányi csata után a fejedelem és kísérete előbb Galgamácsára vonult, majd január 23-február 2. között Galgahévízen és Turán táboroztak a kurucok. Így írt ezekről a napokról a fejedelem titkára:

„kívánván a tovább való hadi operatióknak jobb folytatása kedvéért egy kevéssé megnyugosztalni, és az elszéledett katonaságot is öszvecsuporoztatni, a hadakkal Nemes Pest Vármegyében ment és Mácsa-völgyében való falukban a hadakat letelepítette; maga Hévíz nevű faluban szállván 24.,25.,26.,27.,28.,29.,30.,31. ott subsistált, hadi consulatiókban töltvén ideit, az hová is alkalmas katonaság elszéledtektől confluaít.”

Rákóczinak a Galga-, majd a Tápió mentén való huzamosabb tartózkodásának egyszerű a magyarázata. Ő is tudta, hogy a szabadságharc végkimenetele szempontjából fontos események a Felvidéken történnek majd. Az időjárás nem kedvezett egy nagyobb offenzíva megindításának – valljuk be őszintén: erre már nem is volt erő a kuruc hadvezetésben-, s a hadak –ezen belül a szorongatott vár védői segítségének egybentartásának, ellátásának, esetleges bevetésének a felvidéki hadszíntéren tökéletesen megfelelt ez a készenléti állapot. Az már más kérdés, hogy a több ezer katona ellátása milyen terhet rótt az amúgy is évek óta osztrák és magyar oldalról egyaránt kizsigerelt falvak lakosságára.

Rákóczi emlékirataiban így jellemezte ezeket a napokat:

„Így töltöttem februárt és márciust, végül tűzifa és tábori kalyibák híján kénytelen voltam a pestis következtében félig, vagy egészen kiürült falvak közelében táborozni, hogy az elhagyott házakat lebonthassam és fájukat felhasználjam.”

A fejedelem a galgahévízi templomból maga hordta ki az oda elrejtett 26 zsák lisztet. Ezen foglalatosság közben érkezett oda egy díszes delegáció, amely a spanyol királytól az Aranygyapjas rend kitüntetését hozta Rákóczinak. Ez a kitüntetés látszik a híres Mányoki festményen is. 11 napig kvártélyoztak itt a kurucok, s amikor a korabeli feljegyzéseket idézzük, tesszük azt a későbbi, szentmártonkátai-nagykátai táborozás körülményeinek bemutatása céljából is.

„Három s négy esztendőbeli vermes jószágot, csigázás alatt felvették búzáat 1865 kilát, szarvasmarhát levágtak 29,lovat kiket felfogtak 10, sertéseket kiket el lövöldöztek 40, szekeret, melyeket elhajtottak és megégettek 25, kősokat 25.”

Galgamácsán X. Károly svéd király segédcapatainak egy része volt elszállásolva, akik ugyancsak nem fizettek a kosztért, kvártélyért.

„Mikor a svékusok rajtunk laktak nyolcad napig két ezer akit vermes jószágunkat elpredálták...megért volna ezer forintot az életin kívül, marhánkot kit levágott tizennégyet.”

Erasmus Henrik Schneider von Weismantel német származású svéd tiszt a Gustav Zillich ezredes vezette egységben volt a romhányi csata résztvevője. A csata utáni napokról közöl értékes adatokat naplója:

„Most már ellátási okokból együtt kellett vonulnunk a magyarokkal. Ujból felkerekedtünk, és a Dunától bal kézre haladva február 2-án Gomba faluban ütöttünk tábor, s itt töltöttük a következő napot is...Egyként egész menetelésünk során pestises sujtotta falvakon haladtunk keresztül, mi több, érintkeztünk, ettünk-ittunk lakosaikkal, sőt beszállásoltuk magunkat olyan házakba is, amelyekben pestisben elhalt, kiterített halottak feküdtek. A jószágos Isten megóvott bennünket a ragálytól: alig néhány bajtársunk esett a mirigyökör áldozatául.”

A többi falu is kivette a részét a terhek viseléséből. Krucsay János ezerét Károlyi Sándor generális Hévízgyörkre kommandírozta. Eltartásuk Tóthgyörk, Domony és más szomszédos falvak kötelessége volt, amit oly erőszakosan szedett be Krucsay, hogy a megye panaszt tett a fejedelemmel. Rákóczi február 9-én Nagykátán kelt levelében figyelmezteti alvezérét:

„Kegyelmed is lássa be, a kunyhóbeli táborozása alatt a szegénységnek az általuk adott terményekkel megelégedvén, alkalmaztassa magát a felvett mostani táborozásaink formalitásához.”

A kuruc hadak Rákóczi vezénylete alatt 1710. február 2- 18. között Szentmártonkátán és Nagykátán táboroztak. Zsámbok, Tóalmás –ma Tóalmás- községek lakói február 2-án az átvonulás során láthatták a fejedelmet és kíséretét.

Miért kellett a seregeknek a Galga mentéről tovább állnia? Erre viszonylag egyszerű a magyarázat: a táborozó katonák felérték a települések tartalékait, nem volt több élelmiszer, abrak a lovaknak. Ugyanakkor Rákóczi tudatosan gyűjtötte a serege ellátását biztosító tartalékot, s e célból állandóan változó helyszínekre volt szüksége. Emlékirataiban így ír erről:

„Elmondhatom, hogy Károlyi...ismervén a vidéket és a falvak teherbírását, hamarosan elhozta hozzám a kivetési tervet, mely szerint ki-ki a jászberényi templomba tartozott szállítani a gabonát a hadsereg élelmezésére.”

A kuruc katonaság és a falvak lakossága közötti kapcsolat sem lehetett felhőtlen, erről egy Szentpétery brigadérosnak címzett levél árulkodik:

„A megyében állomásozó katonaság kihágásokat követ el, a porciókat készpénzben követeli, a szegény népet gyötri, feleségével rútul bánik, azokat összehívja, velük táncol és mulatozik, s ha a férjek ez ellen szót emelnek, börtönbe vetik őket...”

A hadiélélemzésnek a lakosságot érintő közvetlen formája - ami egyben rá a legnagyobb terhet is róta- az un téli bekvártélyozás volt. A Regulamentum Universale részletesen szabályozta, előírta a katonák által a házigazdától követelhető élelem-és abrakmennyiséget. A katonák elszállásolását a helyi bíró megkérdezése alapján az un. kvártélymester szervezte meg. Szentmártonkát és Nagykátát az ún. assignációs – utalványozás- módszer alapján vett részt a nagyobb létszámú katonai egységek ellátásában. Az ellátás ellenértékét tartalmazó utalvány beváltására a szabadságharc közelgő vége miatt már senkinek sem volt lehetősége, 1710-ben különben sem volt már erre pénz.

A források eddig a szentmártonkátai táborról írtak. Ha figyelembe vesszük a korábbi táborozások során az egy alkalommal több településre kiterjedő kvártélyt, Mártonkát teherbíró képességét, beláthatjuk, hogy egy ilyen nagyságú had ellátását egyedül nem tudta volna biztosítani. Az a tény, hogy Rákóczi február 9-én Nagykátáról címezi levelét, bizonyítja, hogy a fejedelem a 16 nap alatt valószínűleg többször felkereste a másik Kátát is. A főhadiszállása minden valószínűséggel Szentmártonkátán lehetett, ugyanis erről a településről tudósít az első magyar újság, az 1705-1710 között kiadott Mercurius Veridicus két száma is. Miért Szentmártonkát és miért nem Nagykátát volt a főhadiszállás helyszíne? A választ minden valószínűséggel az adja meg, ha összehasonlítjuk egy 1715-ös adatok alapján a két település lakossági összetételét.

Szentmártonkátán 68 adózó colonus –vagyis jobbágy- családot, zsellércsalád 7 volt, özvegy 3, vagyis 78 családot írtak össze. Az akkori családok átlagos lélekszámát alapul véve, ez kb. 600-700 embert jelenthetett. Ezzel szemben „Nagy(Cseke)Kátán” 45 jobbágycsalád, 16 zsellér família, egy özvegy, összesen 62 család volt, ami kb. 500 fős lakosságot feltételez. Tehát abban az időben Szentmártonkát nagyobb lélekszámú, tehetősebb település volt, mint szomszédja. A feladat, melynek ellátása a két településre ezekben a napokban hárult, emberfeletti lehetett. Gondoljunk bele, hogy 1000-1200 embernek kellett ellátni, etetni-itatni egy közel 10 ezer fős hadsereget.

A levéltári morzsák amolyan mozaikszerűen adnak ezekről a napokról némi fogódzót. Így pl. Balanyi Béla kutatásaiból tudjuk, hogy Kecskeméten február 4-én 2 tallérért, 1 garas és 18 dénárért egy szarvast vettek, s azt a fejedelemhez vitték ajándék gyanánt. Február 10-én ismét útra kelt egy kecskeméti küldöttség, s ezúttal egy oka fűgével és egy oka dohánnyal ajándékozták meg Rákóczit. Harmadszor halat, fűgét, mazsolaszőlőt, 1 oka kávéért 6 tallér, 1 garas és 12 dénár értékben. 1710. februárjában a fejedelmet több ceglédi, nagykőrösi, kecskeméti, jászberényi küldöttség kereste fel, s ilyenkor a kor szokásainak megfelelően „illet” ajándékot vinni. (Különösen ha adók vagy a katonaállítás mérséklését akarták elérni...)

Nagykátát plébánosa –ki hivatalból vezette a falu krónikáját, a História Domust- az 1665-ben született Odoly János volt. 1698-ban lett a település plébánosa, ezt a hivatalt töltötte be 1730-ban bekövetkezett haláláig. Nevéhez fűződik a templom jelentős megújítása, a temetőnek a jelenlegi helyen való létesítése. A falu korábban volt földesura, a mindvégig császárhű Keglevichék helyett annak birtokait a fejedelem saját szekretáriusának –titkárnak- „Aszalay Ferencnek juttatta. Arról nincs tudomásunk, hogy 1710. februárjában a fejedelem nagykátai fogadásában Aszalay uram részt vett volna. A falu plébánosa és a bíró azonban fontos szerepet tölthetett be a településre nagy terhet róó napok zökkenőmentes megszervezésében.

Sajtótörténeti jelentőségű idézet következik. Az első magyar újság 1710. február 8-án közölt először a Tápíó mentéből tudósítást, e napon jelent meg először újságban egy Tápíó melléki település neve.

„**A szentmártonkátai melletti táborból,(1710.) február 8-án** lengyel katonaság parancsnokát, Grundecki János urat, ezt a kiemelkedő bátorságú férfiút, aki egyébként Ruda kapitánya, jeles haditetteiért és érdemeiért, különösen pedig a legutóbbi romhányi csatában végrehajtott fegyvertényéért, a fejedelem őfelsége ünnepélyes körülmények közt tábornokká léptette elő. Hogy pedig a dicsőség mezején újabb babérokat gyűjtsön, a lengyel katonaság egy részével (Érsek)Újvár felé indította gróf Esterházy Antal tábornagy úr őkegyelmességéhez. Maga a fejedelem őfelsége, a Duna-Tisza közti hadsereg többi részével, a rácok elleni új hadjáratra készülődik. Ugyanis híre jött, hogy ezek zsákmányra éhesen nagy számban verődtek össze Szegednél, s az a szándékuk, hogy innen ki-kicsapnak a szomszédos helyek szarvasmarháinak megszerzésére.”

A fenti idézet újabb két jelentős évfordulót jelez: **300 éve kezdődött a Tápíómente magyar-lengyel barátsága, három évszázados régióink sajtótörténete.**

A második tudósítás:

„A Szentmártonkáta melletti táborból,(1710.) február 17-én

Az egész sereggel megindultunk a zsákmányolásra készülő rácok ellen, akikről az a hír jött, hogy Szeged körül gyülekeztek össze. Amikor azonban hírt vettük a fejedelem öfelsége megindulásának, megint szétszóródtak a Tisza-kanyarok belsejébe.”

Rákóczi állandó kapcsolatban állt az ostromlott Érsekújvárral. Szentmártonkátán 1710. február 12-én kelt levelében megrója gróf Eszterházy Antalt lassú és nehézkes hadmozdulataiért. A levél további részében hosszasan fejtegeti a szabadságharc nyomorúságos helyzetének fő okát, az egyéni önzést, a haszonlesést, a szegények nyomorgatását.

„...az mostani szorongatásunkat is nem egyébnek tulajdoníthatom, hanem hogy mindnyájan hazánk szolgálatja jutalmát nem annak szabadulásától, hanem erszényük megtöltésétől várjuk, - és minekutána az fiscalitások fundusát ezekre kiosztván, a szegénységnek képtelen adóztatására jutottunk : nem volt csuda, hogy annak átkaival Isten ostorát magunkra húztuk...”

A levél a Rákóczi-szabadságharc nagy kutatója, Thaly Kálmán szerkesztette Archivum Rákócziánium I. oszt. III. kötetében jelent meg 1874-ben.

Rákóczi –miként arról a Mercurius Veridicus is beszámolt- február 19-én Ceglédre vonult a rácok újabb támadását elhárítandó. Rákóczi visszahagyva a három város –Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét- védelmére a lengyel katonaságot, február 23-án Jászberénybe érkezett. Ekkor vonult át minden valószínűséggel Tápíószelén. Egy hónapig, március 24-ig maradt a fejedelem a jászok fővárosában. Főhadiszállásáról irányította a szabadságharc kül-és belpolitikáját, hadmozdulatait. Berényben táboroztak ezekben a napokban a svéd és lengyel csapatok megmaradt egységei. Besenyi Vendel kutatásaiból tudjuk, hogy Decsi István, a város főbírája 918 kila zabot és árpát tudott összeszedni, s a paróchiális templom pénztárából pedig 535 rénes forintot kölcsönzött a hadak ellátásához. Rákóczi Jászberényből utasította Pest megyét, hogy a sereg ellátására 600 vágómarhát és 9000 köből –kb. 500 mázsa- gabonát szolgáltatassanak be.

Rákóczi berényi szállása egykoron a Déryné utca és a Lehel tér sarkán állott, kb. ott ahol ma a nagy színész nő szülőházát jelölő emléktáblája látható. A fejedelem a harc további folytatásához, illetve Érsekújvár megsegítéséhez jelentős mennyiségű élelmiszer tartalékot halmozott fel. Ennek a készletnek egyik „lerakata” a mai berényi Nagytemplom helyén álló középkori eredetű templomban volt. A berényi tartózkodást megszakítva március 22-én Gödöllőn, 23-án Kókán járt. Ekkor jelentős mennyiségű összegyűjtött élelmiszert juttatott az ostromlott Érsekújvárhoz. Ez utóbbi dátum egyben azt is jelenti, hogy **1710. március 23-án utoljára tapodta a Tápíómente földjét a nagyságos fejedelem csizmája.**

Miután Jászberényben a lovak ellátását biztosító takarmány elfogyott, a fejedelem március 25-én főhadiszállását áttette Kisérre –ma Jászkisér-, ahol április 20-ig tartózkodott. 1710. márciusától tehát a kuruc szabadságharc vezére végképp eltávolodott térségünkől, azonban még sokáig élvezte a jászok vendégszeretetét, intézkedései még néhány hónapig érintették a tápíómenti falvakat.

1710. február-március havában a nagyságos fejedelem a tápíómente települései közül járt Tóalmáson, Szentmártonkátán, Nagykátán, Tápíószelén, Kókán, ami a helyi krónikák fontos fejezete kell, hogy legyen. A fejedelmi látogatás emlékét márványba vésvé Szentmártonkátán 2004-ben, Kókán 2007-ben avatott emléktáblák őrzik. A „Rákóczi-évek a Tápíó mentén” mozgalom minden év áprilisában Szentmártonkátán, a nagyságos fejedelem bronzba öntött arcmása –Sebestyén Benedek ref. lelkész alkotása- előtt tartja központi megemlékezését. Ilyenkor mindig felidézünk a szabadságharc 300 éve történt eseményeit.

A nagykátai gyermekkorú hagyományörzők az elmúlt évek során ugyancsak a mozgalom keretében járták végig a cikkben is említett Rákóczi-emlékhelyeket, s közreműködtek a különböző tápíómenti települések megemlékezéseiben. A nagykátai hagyományörzők emléképolásáról, a Tápíó menti Rákóczi-emlékhelyekről közlünk felvételeket a cikk mellékleteként látható galériában. További írások, képek és dokumentumok tekinthetők meg a kossuth94.5mp.eu honlapon a „Rákóczi-évek 2003-2011” menüpont

Basa László

Traktoristákat nevelt Rákóczi dicsőséges vára

Még a magyarországi váraknál is nehezebb sorsa volt és van a kárpátjai magyar erődítményeknek. Az egyikben traktoros iskolát működtettek a szovjetek, a másikat egyházi tulajdonosai miatt hanyagolták el, de van olyan vár is, amely papíron nem is létezik. Érdeemes egy hétvégét rááldozni ezekre a kiemelkedő fontosságú és sajnos rohamosan pusztuló építményekre. Vártúra Kárpátalján. Munkács az Északkeleti-Kárpátok aljában terül el, az alföld és a hegyvidék találkozásánál. Ungvártól 42 km-re délkeletre, a Latorca partján fekszik. Legfőbb nevezetessége a Munkácsi-vár. Bárhonnan közelítjük meg a várost, már messziről láthatóvá válik az impozáns építmény, amely egy a síkságból kiemelkedő 68 méter magas "várhegynek" nevezett magaslaton áll.

A vár három, teljesen különálló és önálló védelmi rendszerrel ellátott részre tagozódik: a legfelső rész a fellegvár, ezalatt hat méterrel találjuk a középső várrészt, míg legvégül 10 méterrel alacsonyabban az alsó vár helyezkedik el.

Az építmény különböző részei utalnak a társadalmi berendezkedésre is: a legalsó szinten (az alsó várban) laktak a várszolgák és kézművesek, a középső vár a várat védő katonaság lakhelye volt, valamint itt kapott helyet a várkapitány háza (ma már nem látható, lebontották), illetve fontosabb lőszer, fegyver és élelmiszer raktárak. A fellelgyárban lakott a várúr és az udvartartása. A vár mai formáját a Rákóczi szabadságharc idején nyerte el.

A Rákócziaktól a traktoros iskoláig

Keletkezéséről nincsenek pontos adatok. Kezdetben földvár, a honfoglalás idejében cölöp vár állt a mai vár helyén. Szent István, majd Szent László is tovább folytatta a vár erősítését. A folyamatos fejlesztésnek meg is lett az eredménye, hiszen 1086-ban a besenyő, 1190-ben pedig a tatár rohamoknak is sikeresen ellenálltak a falak. A XIII. században Munkács vára az ország legnagyobb és legjobban védett vára volt. Érdekes módon először saját városának lakossága foglalta el 1514-ben a Dózsa féle parasztlázadás során. A felkelés során jelentősen megrongálódott, és csak évtizedekkel később nyerte vissza eredeti állapotát. A török korban a vár gyakran cserélt gazdát, végül 1635-ben I. Rákóczi György tulajdonába került, és ezzel történetének legfényesebb időszaka kezdődött. A Rákóczi család folyamatosan fejlesztette, bővítette a várat és több generáción keresztül jelentős szerepe volt nem csak a magyar, de az európai politikai életben is. Leghíresebb lakói talán Zrínyi Ilona és fia II. Rákóczi Ferenc voltak. Zrínyi Ilona hét hónapig védte a várat a támadó osztrák seregektől 1686-ban, de elfoglalni (egyedüli magyar várként akkoriban) nem sikerült az osztrákoknak. 1687-ben ismét ostrom alá vették a várat, amit csak 1688-ban sikerült tárgyalások útján megszerezniük.

A történelem fíntora, hogy a Rákóczi szabadságharc idején az egykori hős várvédő fia, II. Rákóczi Ferenc ostromolta a várat, amit 1705-ben el is foglalt. A szabadságharc bukása után a vár fokozatosan vesztett katonai jelentőségéből, 1782-től pedig börtönként működött. Itt raboskodott többek közt, Kazinczy Ferenc és a Martinovics-féle összeesküvés több résztvevője is. 1805-ben 88 napon keresztül itt őrizték a magyar Szent-Koronát is. 1848. március 15-e után a börtönben raboskodókat szabadon engedték. Az esemény emlékére hársfát ültettek, mely 1960-ig állt is, ekkor egy vihar okozta vesztét. A szabadságharc bukása után visszaállították a börtön működését, és csak az 1896-os évben a Millenium tiszteletére zárták be véglegesen. Ugyancsak a Millenium évében a vár északi részén 24 méter magas oszlopot emeltek a tetején turulmadárral.

Az emlékmű nem élt meg túl hosszú időt, 1920-ban a csehszlovák hatóságok lebontották, majd a Vörös Hadsereg 1945-ben beolvasztotta és (nem meglepő módon) vörös csillagokat készítettek belőle, különböző emlékműveikre. A szobrot 2008-ban visszaállították eredeti helyére.

A szobor történetéből is látszik, hogy a vár újkori történelme már nem olyan fényes, mint az ősök idején. Éveken keresztül kaszárnyaként működött (csehszlovák, magyar, szovjet katonákkal). Később nem mindennapi funkciót töltött be: traktoros iskolát nyitottak a várban. Az iskola kitelepítése után kezdődött meg az erősen elhanyagolt vár restaurálása, mely a mai napig folyamatban van. Területén ma vártörténeti, néprajzi múzeum működik.

origo

Megelevenedett a kuruc kor a Babits iskolában

2010. február 22. | Mártonfai Dénes

Rendhagyó történelemórán vehettek részt a szekszárdi Babits általános iskola diákjai hétfőn délután. A kuruc kort Bánhegyi Ferenc tankönyvszerző, dr. Hidán Csaba régész, harcművész, egyetemi tanár és Vesztergán Miklós tárogatóművész idézte fel, közreműködött a Babits iskola gyermekkórusa.

FELHÍVÁS IFJÚSÁGI SZERVEZETEK SZÁMÁRA

„*Felvidéki séták*” – 2010 tavasz

A Rákóczi Szövetség hetedik alkalommal hirdeti meg, 2010 tavaszán középiskolai ifjúsági szervezetei számára „*Felvidéki séták*” elnevezésű programját.

A **program célja** a felvidéki városok, várak magyar vonatkozású kulturális és történelmi emlékhelyeinek felkeresése és megismerése. Fontosnak tartjuk mindemellett, hogy a Kárpát-medencei ifjúsági szervezeteink diákjai megismerjék egymást és egy jó hangulatú hétvégét töltsenek el közösen.

A kirándulás időpontja: **2010. április 23-25.** (péntek, szombat, vasárnap)

A három napos kirándulás autóbusszal történik. A programra Magyarországról az alábbi városok ifjúsági szervezeti jelentkezhetnek: **Győr, Esztergom, Tatabánya, Komárom, Pápa, Sopron, Szombathely, Kaposvár, Veszprém.** A Felvidékről **Dunaszerdahely, Diószeg, Párkány, Zselíz, Somorja, Gúta, Érsekújvár, Nagymegyér és Révkomárom** ifjúsági szervezetei jelentkezhetnek. Egy szervezet **6 fővel** jelentkezhet. A diákok minden esetben csak kísérő tanárral jelentkezhetnek és vehetnek részt a programon (a résztvevők száma 90 fő, 45 Magyarországról, illetve 45 Felvidékről). Túljelentkezés esetén a jelentkezési sorrend dönt.

A jelentkezési lapokat elektronikusan a csaky.csongor@rakocziszovetseg.hu e-mail címre, vagy *faxon* a 0036-1-212-88-91-es számra várjuk **2010. április 12-ig**.

A kiránduláson térítésmentesen vehetnek részt a kirándulók. Az utazás, szállás, ellátás, belépők költségét a Rákóczi Szövetség magára vállalja.

További információ a Rákóczi Szövetség központi irodájától, illetve Csáky Csongortól kérhető a 0670/240 5622-es telefonszámon, vagy a csaky.csongor@rakocziszovetseg.hu e-mail címen.

Részletes program

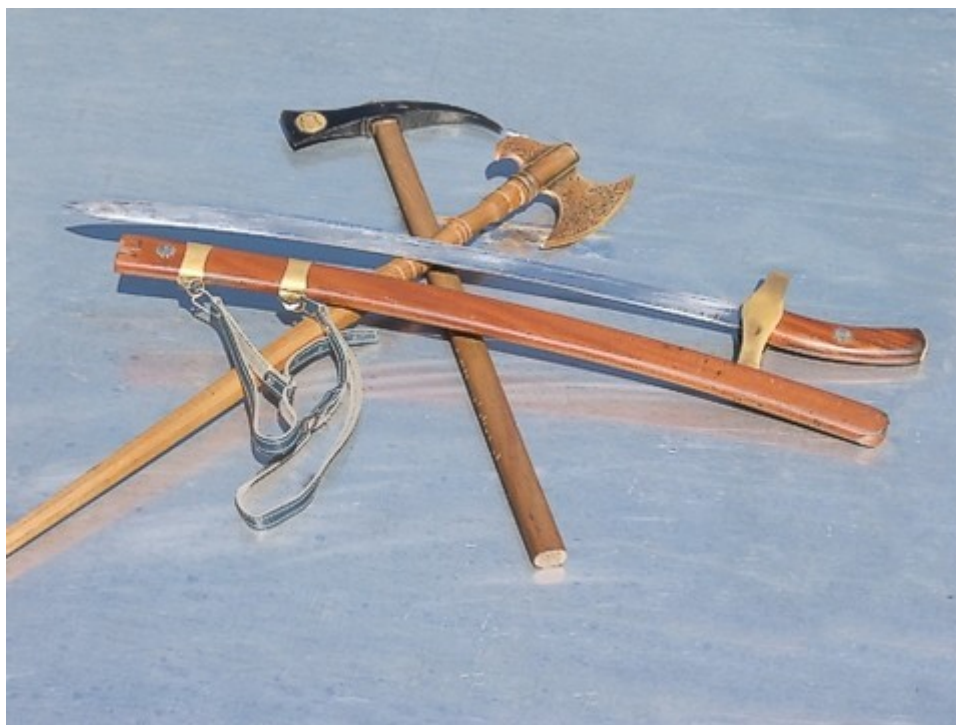
Budapest, 2010. március 30.

Kuruc csontok és fegyverek kiállítása Kiskunhalason

forrás: kultura.hu

2009. október 12. 12:38

Koponyák, kuruc jelmezek, történelmi térképek, tablók fogadják azokat, akik ellátogatnak októberben a kiskunhalasi Végh-kúriába, a Pásztortűz Egyesület és Halas Galéria által megrendezett kiállításra.

Kuruc fegyverek

1703. október 5-én Kiskunhalas határában véres ütközet zajlott le *Deák Ferenc* ezredskapitány kuruc és *Johann Franz Kyba* cseh-osztrák ezredes rác seregei között. A nyáron kibontakozó Rákóczi szabadságharcnak ez volt az egyik legtöbb emberáldozatot követelő alföldi csatája. A meglepett kuruc hadból 234 fő halt meg a harctéren. A már veszített csatát a kurucok számára az mentette meg, hogy sokan felvették a harcot, akár földről is, az idegen lovasokkal szemben, illetve, hogy a labanc hadvezető is halálos sebet kapott.

201 év után Kiskunhalas városa köztéri szobrot állított a hősök emlékére, és azóta több-kevesebb kihagyással a lakosság is megemlékezik rendezvényeken a csatáról. Idén a Pásztortűz Egyesület a Végh-kúriába (Bajcsy-Zsilinszky u. 5.) a Természettudományi Múzeum Embertani Tárában őrzött kuruc katonahősök, sérülésekkel teli koponyáiból, valamint kuruc jelmezekből, történelmi magyarázótablókból készített októberi kiállítást, amelynek célja az, hogy felhívják a figyelmet a helytörténet kutatásnak fontosságára és a halasi csata emlékére.

II. Rákóczi Ferenc, a leghívebb magyar – a fejedelem születésnapjára

Természetesen most nem vállalkozhatom, hogy Rákóczi útját részletesen bemutassam és elemezzem. Csupán arra teszek kísérletet, hogy írói arcélét felvillantsam, népünk életében játszott sorsdöntő szerepét megrajzoljam, jellemét, bátorságát, erkölcsi tisztaságát, lelki jóságát, haza- és nemzetszeretetét kiemeljem, a kortársaimnak szóló szellemi üzenetét közvetítem – a bőven csordogáló források alapján.

Petőfi Sándor a róla költött (Rákóczi című) remek versében így szólítja meg:

„Hazánk szentje, szabadság vezére,

Sötét éjben fényes csillagunk,

Oh Rákóczi, kinek emlékére

Lángolunk és sírva fakadunk!”

Jeles népi írónk, Féja Géza, többek közt a következőket írja: „Elsőrangú ítélőképességét és széles látókörét mindvégig megőrizte. Mindig csúcsról nézte az életet és az eseményeket, nem akadt meg érzelmek kátyúiban, széles tér volt neki az élet, s a maga természetes helyére tett mindent. Nem hevítették elfogultságok, indulatok, szellemi elsőbbsége fensőbbiségében, tántoríthatatlan igazságszeretetben s tárgyilagosságban nyilatkozott meg. A magyarországi háborúról írt emlékirata tökéletes mű; még egyszer feltámadt benne szellemének ősrétege, a vezérlő fejedelem öntudata, vallomásaiban azonban már egészen elszakadt a földtől...”

részlet

Siklósi András

A Rákóczi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós
miklos.fenyvesi@fibermail.hu

Fogadják jó szívvel, olvassák szeretettel!

A Rákóczi Hírlevelet terjeszti a Kárpáti Harsona

<http://www.karpatiharsona.info/>